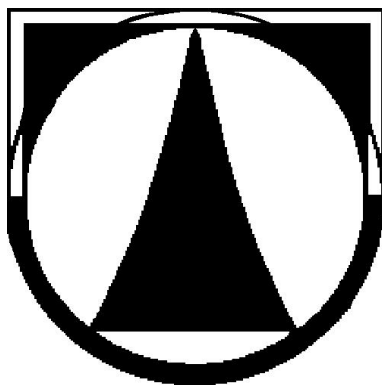

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Bc. Olga Krausová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: N 6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: Pojišťovnictví

Vzdělání jako pojistka proti sociálním rizikům

Education as a Safeguard against Social Risks

DP-EF-KPO-2012-13

Bc. Olga Krausová

Vedoucí práce: Ing. Jan Öhm, katedra pojišťovnictví

Konzultant: Mgr. Petr Minařík, Tenos, s.r.o.

Počet stran: 86

Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 4. 5. 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat náhradu nákladů, které vynaložilo na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci, 4. 5. 2012

.....

Poděkování

Nejprve bych ráda poděkovala panu Ing. J. Öhmovi z katedry pojišťovnictví, za odborný dohled, podnětné připomínky a poskytnutí metodických rad během zpracování diplomové práce. Děkuji také všem přednášejícím z Ekonomické fakulty TUL v Liberci v oblasti pojišťovnictví, práva a ekonomické statistiky, kteří mě v rámci přednášek inspirovali k prohloubení probíraných témat a jejich využití v této práci.

Zároveň chci také poděkovat panu Mgr. Petrovi Minaříkovi ze společnosti TENOS, s.r.o., za poskytnuté konzultace, cenné informace a připomínky, které pro mě byly přínosem po celou dobu vypracování diplomové práce.

Na závěr děkuji svým rodičům za to, že mě neustále motivují k vyšším výkonům a za podporu během celého období mého studia.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na zkoumání vzdělání a jeho možnosti využití jako pojistky proti sociálním rizikům. Cílem práce je ukázat, jak se dosažená úroveň vzdělání podílí na úrovni nezaměstnanosti, přičemž je nastíněn rozdílný přístup mezi mužem a ženou. V úvodní části se práce zabývá přiblížením tématu a koncepcí sociálních rizik. Následující část je věnována zevrubnému vývoji vzdělání až po jeho dopad na pracovní trh. Stěžejní pátou kapitolou je analyzována závislost míry nezaměstnanosti na dosažené úrovni vzdělání u obou pohlaví. Hodnoty získané prostřednictvím provedených hypotéz pak v sobě odrážejí odpovědi na otázky nastíněné v rámci dílčích cílů i cíle hlavního. Závěrečná část práce obsahuje možný návrh řešení reformy s hlavní myšlenkou zvýšení kvality úrovně vysokoškolského vzdělání v České republice.

Klíčová slova

Vzdělanostní společnost, demokratizace ve vzdělání, sociální rizika, sociální úroveň, pracovní trh, nerovné příležitosti.

Annotation

The thesis is focused on education research and its potential use as insurance against social risks. The aim is to show how the educational attainment contributes to the level of unemployment, and is outlined a different approach between a man and a woman. The introductory part of the thesis deals with the approaching of the topic as well as with the conception of social risks. The following section is devoted to the detailed development of education as far as its impact on the labour market. The principal fifth chapter analyzes the dependence of the unemployment rate on the reached level of education of both sexes. The values obtained by the hypotheses reflect in itself the answers to the questions outlined both in the subcontracting goals and the main objective. The final part contains a possible proposed solution to the reform with the main idea of increasing the quality level of university education in the Czech Republic.

Keywords

educational society, democratization of education, social risks, social level, labour market, unequal opportunities

Obsah

Seznam obrázků.....	12
Seznam tabulek.....	13
Úvod	14
1 Vývoj a zkoumání sociálních rizik	16
1.1 Rizika zkoumaná vědní disciplínou	16
1.2 Přístupy a rozdělení společnosti	17
1.2.1 Tradiční a moderní společnost.....	17
1.2.2 Společný rys tradiční a moderní společnosti	18
2 Sociální rizika.....	20
2.1 Korelace vzdělání, výdělku a sociální úrovně	20
2.2 Nová sociální rizika	22
2.2.1 Sociální rizika v koncepci chudoby.....	23
3 Vzdělání jako pojistka lepší budoucnosti	25
3.1 Hodnota vzdělání dříve a dnes.....	25
3.1.1 Význam vzdělání v 19. a 20. stoletím	25
3.1.2 Pohled na vzdělání 21. století.....	27
3.1.3 Postgraduální manažerské vzdělávání	28
3.2 Význam psychologie ve vzdělání	29
3.3 Vývoj a demokratizace vzdělání.....	30
3.3.1 Vzdělání chrámem a výtahem	30
3.3.2 Vzdělání jako pojišťovna a problém překvalifikovanosti	31
3.4 Vzdělání a brána pracovního trhu	32
3.4.1 Kulturní a sociální kapitál ve vzdělání	32
3.4.2 Důležitost sítí na pracovním trhu	33
3.4.3 Hledání práce aneb síla protekce	34

4	Přístupy ke vzdělání 21. století.....	38
4.1	Postoj ČR v rámci vzdělanostní společnosti.....	38
4.2	Negativní vlivy v procesu vývoje vzdělání.....	41
4.2.1	Bariéry a jejich dopad na vývoj vzdělání	42
4.2.2	Návrat elity aneb vzdělání privilegiem.....	44
4.3	Aktuální podoba navrhované školní reformy	45
4.4	Gender studies.....	46
4.4.1	Zkoumání nerovnosti mužů a žen na trhu práce.....	47
4.4.2	Projekt Mercedes.....	48
5	Analýza vzdělání a dopad na trh práce	51
5.1	Důsledek zmasovení přístupu ke vzdělání.....	51
5.1.1	Vývoj vzdělání mužů ve věku 15 a více let.....	51
5.1.2	Vývoj vzdělání žen ve věku 15 a více let	53
5.2	Vývoj vysokoškolského vzdělání v Libereckém kraji	55
5.2.1	Vývoj vysokoškolského vzdělání mužů	55
5.2.2	Vývoj vysokoškolského vzdělání žen	57
5.3	Vliv dosaženého vzdělání na nezaměstnanost	60
5.3.1	Nezaměstnanost mužů dle dosaženého vzdělání	60
5.3.2	Nezaměstnanost žen dle dosaženého vzdělání	62
5.4	Vliv dosaženého vzdělání na pracovní pozici.....	64
5.4.1	Pracovní pozice mužů v sektoru národního hospodářství	65
5.4.2	Pracovní pozice žen v sektoru národního hospodářství	67
5.5	Závislost míry nezaměstnanosti na vzdělání	71
5.6	Analýza komparace vzdělání a míry pojistitelnosti	75
6	Návrh řešení.....	78
	Závěr.....	82

Seznam použité literatury	84
---------------------------------	----

Seznam obrázků

Obr. 2.1: Vliv dosaženého vzdělání na průměrný plat jedince.....	22
Obr. 3.1: Využití formálních a neformálních kanálů při získání zaměstnání podle sledovaných typů škol (v %)	36
Obr. 4.1: Podíl vzdělanců v populaci ČR (%)	40
Obr. 4.2: Vývoj vzdělanostní struktury obyvatelstva ve věku 15 a více let.....	44
Obr. 4.3: Plat žen a mužů podle dosaženého vzdělání	49
Obr. 5.1: Procentuální vývoj vzdělanosti mužů	53
Obr. 5.2: Procentuální vývoj vzdělanosti žen.....	55
Obr. 5.3: Vývoj vzdělanosti mužů v Libereckém kraji	57
Obr. 5.4: Vývoj vzdělanosti žen v Libereckém kraji.....	59
Obr. 5.5: Přehled počtu vysokých škol v jednotlivých krajích.....	60
Obr. 5.6: Vývoj nezaměstnanost mužů dle dosaženého vzdělání v letech.....	62
Obr. 5.7: Vývoj nezaměstnanost žen dle dosaženého vzdělání v letech	63
Obr. 5.8: Pracovní pozice vysokoškolsky vzdělaných mužů	67
Obr. 5.9: Pracovní pozice vysokoškolsky vzdělaných žen.....	70
Obr. 5.10: Míra nezaměstnanosti mužů v rámci dosaženého vzdělání	72
Obr. 5.11: Míra nezaměstnanosti žen v rámci dosaženého vzdělání.....	74

Seznam tabulek

Tab. 2.1: Průměrný plat jedince v závislosti na vzdělání	20
Tab. 3.1: Způsoby získání zaměstnání u absolventů SOU, SOŠ a VOŠ	35
Tab. 4.1: Podíl dosaženého vzdělání na celkové populaci	39
Tab. 5.1: Vývoj vzdělání mužů ve věku 15 a více let (v %)	52
Tab. 5.2: Vývoj vzdělání žen ve věku 15 a více let (v %).....	54
Tab. 5.3: Vývoj vzdělanosti mužů v Libereckém kraji v letech (v %).....	56
Tab. 5.4: Vývoj vzdělanosti žen v Libereckém kraji v letech (v %)	58
Tab. 5.5: Nezaměstnanost mužů dle dosaženého vzdělání.....	61
Tab. 5.6: Nezaměstnanost mužů dle dosaženého vzdělání.....	63
Tab. 5.7: Vliv dosaženého vzdělání mužů na pracovní pozici (v tis.).....	66
Tab. 5.8: Vliv dosaženého vzdělání žen na pracovní pozici (v tis.).....	69
Tab. 5.9: Vývoj míry nezaměstnanosti mužů v %.....	71
Tab. 5.10: Vývoj míry nezaměstnanosti žen v %	74

Úvod

Nejen v současné době se problematika vzdělávání stává často diskutovaným tématem. Rozhodnutí o výběru nejvhodnější školy podstupují v první řadě rodiče a poté samotní studenti. Tlak je vyvíjen nejen z pohledu správného výběru školy, ale také budoucí uplatnitelnosti na trhu práce. Otázku základního vzdělání zpravidla vyřeší rodiče, středoškolské vzdělání by se již mělo odvíjet od zájmu či talentu dítěte. Rozhodnutí o pokračování na vysokoškolské úrovni zůstane zpravidla čistě na úvaze studenta. Téma v sobě odráží určitou nadčasovost, která s sebou přináší mnoho nových otázek.

Diplomová práce je zaměřena na porovnání role vzdělání u mužů a žen v návaznosti na sociální rizika, především na míru nezaměstnanosti a z ní vyplývající sociální úroveň. Dílčí cíle jsou zaměřeny na vývoj samotného vzdělání, přístup a preference obou pohlaví ke vzdělání. Podstata práce spočívá v přiblížení problematiky závislosti míry nezaměstnanosti na dosažené úrovni vzdělání. V rámci analýzy je zodpovězena otázka, jaká úroveň vzdělání pojišťuje lépe ženy a jaká muže. Předmětem zkoumání je také možná příčina této rozdílnosti. Práce se ve svém úvodu opírá o poznatky významných sociologů, kteří na danou problematiku hledí z různých úhlů. Zdrojem dat pro analýzu, v rámci které jsou konstruovány jednotlivé hypotézy, je Český statistický úřad. Dále je k šetření využíváno regresní analýzy, především jednoduchého lineárního modelu.

V úvodu se práce zabývá přiblížením tématu jako celku v rámci popisu vývoje a zkoumání sociálních rizik z pohledu rozdílného přístupu vyvíjející se společnosti. Následně je pozornost věnována typickým sociálním rizikům působícím ve společnosti již řadu let a také vývoji a vzniku nových sociálních rizik vznikajících v důsledku neustálého rozvoje společnosti a techniky. Následující kapitola se zabývá zevrubným popisem vzdělání a jeho chápání jako pojistky lepší budoucnosti. Nastíněna je především vlna demokratizace, kterou vzdělání během svého vývoje prochází. Práce se soustředí na uplatnitelnost jedince v rámci pracovního trhu v návaznosti na získanou úroveň vzdělání. Čtvrtá kapitola se zabývá popisem vzdělání v kontextu 21. století. Pozornost se ubírá směrem k postoji vzdělanostní společnosti a formování bariér moderní doby v návaznosti na problematiku nerovného přístupu ke vzdělání. Závěr práce je věnován analýze závislosti míry nezaměstnanosti na úrovni dosaženého vzdělání. Stěžejní proces zkoumání pak dává odpovědi na otázky položené v rámci cíle diplomové práce s odkazem na návrh řešení,

který ve své podstatě v sobě odráží boj proti nízké úrovni vzdělání v kontextu s mezinárodní úrovní. Hlavní myšlenka se ubírá směrem k nastolení vyšších kritérií a požadavků v rámci vysokoškolského vzdělání spolu s očekáváním nejen zvýšení kvality vzdělání, ale také dosažení požadovaných praktických znalostí.

1 Vývoj a zkoumání sociálních rizik

S vývojem a formováním společnosti je spjata řada sociálních rizik, jejichž váhu si jedinec čím dál více uvědomoval a snažil se najít různé způsoby jak se rizikům vyhnout, nebo alespoň eliminovat jejich dopad. Stará sociální rizika, lze-li se k tomuto označení přiklonit, mají svůj počáteční vývoj spjat se selháním živitele rodiny na trhu práce, který připravil rodinu o účast v pojistných systémech sociálního státu. Nelehké situace vedly k potřebě přesné formulace a účinnosti rizik a tvorbě oborů či vědních disciplín zabývajících se touto problematikou. Stěžejní vědní disciplínou se tedy stává sociologie, jejímž hlavním cílem je nejen poskytování ucelených informací o sociálních rizicích, ale především zkoumání dopadu rizik na jedince, potažmo vlivu na jeho životní úroveň. (Keller, accendo.cz)

1.1 Rizika zkoumaná vědní disciplínou

Se sociologií jako samostatnou vědní disciplínou se lze setkat až v polovině 19. století, důvodem je především složitost této vědy. Sociologie jako pojmenování vědy vzniklo sloučením dvou řeckých výrazů a to socius, představující společnost a logos, jenž je roven vědě. Tohoto označení bylo poprvé využito roku 1839 francouzským sociologem Augustem Comtem v díle Kurs pozitivní sociologie, který je považován za samotného zakladatele této vědy. Později se připojili další významní sociologové jako například H. Spencer, F. Tönnies, C. H. Cooley, H. Becker, R. Malver a další, jejichž hlavním cílem byla snaha neustále rozšiřovat a zdokonalovat tuto problematickou vědní disciplínu. V současnosti je možné se v podstatě setkat s pěti kategoriemi, do kterých lze sociologické disciplíny rozdělit, přičemž kategorie zabývající se vzděláním je stěžejní pro tuto práci (sociologie.czweb.org). Mezi kategorie náleží:

- Kategorie zkoumání biosociálních a geografických podmínek společenského života (vztahy, etnické skupiny, věkové skupiny);
- Kategorie zkoumání sociálně ekonomické struktury společnosti (společenské třídy a vrstvy, povolání, sociologie volného času, rodin);
- Kategorie zkoumání společenských, pracovních a technických podmínek výroby (sociologie průmyslu, práce, techniky);

- Kategorie zkoumání forem společenského vědomí (sociologie kultury, veřejného mínění, práva, výchovy a vzdělávání);
- Kategorie zkoumání společenských institucí (sociologie státu, politiky, zdravotnictví).

1.2 Přístupy a rozdělení společnosti

Často se lze setkat s definicí, že sociologie je vědou o společnosti, přičemž toto vysvětlení není zcela uspokojivé, neboť samotné definování pojmu společnost umožňuje množství nejrůznějších vysvětlení. Definovat společnost je skutečně obtížné. Nelze se jistě spokojit s tím, že se jedná o seskupení individuí vyznávající určitá přesvědčení a tvořící hodnoty.

1.2.1 Tradiční a moderní společnost

Jan Keller (2006, s. 10) ve své publikaci Úvod do sociologie říká že: „*Společnost je souhrn individuí jednajících s ohledem na jednání druhých, v určitém historickém, prostorovém, kulturním a sociálním kontextu.*“ V samotném základu lze společnost členit na tradiční, moderní i postmoderní, přičemž každá tato skupina nahlíží na problémy jinak, lépe řečeno, zcela odlišně. To je zřejmé již ze samotného vývoje populace, vědy, vlastně celkového životního stylu. Pokud by v tomto ohledu došlo na jakoukoliv otázku, nelze snad očekávat, že odpověď dnešní společnosti by byla shodná s odpovědí například před šedesáti lety. Lidé v dřívějších dobách neměli takové zkušenosti, vědomosti a hlavně možnosti, jednoduše svět nebyl tam, kde je dnes.

Tradiční společnost je vyznačována poměrně malým rozsahem skupiny sdílející podobné zájmy s vysokou úrovní kooperace celku. Hlavním kritériem, podle něhož se rozlišuje daná společnost na tradiční či moderní, je jakým způsobem vnímá roli trhu jako institutu. Tradiční společnost vnímá trhy jako izolované a slouží především ke směně výrobků. Základním principem je tedy především produkce pro uspokojení potřeb skupiny. Trhy fungují zejména na okraji ekonomik a jejich činnost se nezakládá na vidině zisku.

V podstatě tradiční společnost z ekonomického pohledu chápe a vnímá trh jako prostředí, na němž neexistuje systém fluktuace cen, který svým pohybem může ovlivňovat život jedinců. Je zde ukotven předpoklad síly netržních, mocenských mechanismů ovlivňujících

práci i půdu. V zásadě zde docházelo k tomu, že celý vývoj na trhu byl silně regulován především tradicemi a mocenskými zájmy, což mělo dopad nejen na tempo výroby, ale samozřejmě i na rozsah směny. Ekonomiku tradiční společnosti tak lze jednoduše shrnout a definovat jako vedlejší produkt, který je tvořen činnostmi jiných institutů.

Až postupem času dochází ke stmelení a trh prochází silnou vlnou transformace. Výsledkem procesu se stává komplexní seberegulující tržní systém. Z tradiční společnosti se začíná utvářet společnost moderní. Z ekonomického pohledu se půda i práce přeměňují ve zboží a obchodování s těmito komoditami probíhá na vlastních vytvořených trzích. Pracovní síla je směňována za mzdu a tržní cenou půdy se stává renta, přičemž pokud se opustí ekonomické hledisko, dochází k důležité reformulaci, neboť práce je pouze jiné pojmenování pro člověka a stejně tak půda v sobě v podstatě ukrývá přírodu. Docházelo tedy k tomu, že to nebyl člověk, kdo organizoval trh, naopak trh začal organizovat přírodu i člověka jen jako zvláštní druh materiálu.

Moderní společnost s sebou přináší řadu změn a dochází k odbourávání většiny přežitků. Ženy získávají rovnoprávnost v postavení rodiny a jsou utvářena lidská a občanská práva včetně institutu dbajícího na jejich dodržování. Prvotní opojení z příchodu nové, otevřenější a svobodnější společnosti vystřídal pocit nejistoty, jenž byl způsoben především ztrátou opor vytvořených tradiční společností. Příkladem je zrušení řady institucí chránících skupinové zájmy a vystavení jedinců všudypřítomné státní moci. (Keller, 2006)

1.2.2 Společný rys tradiční a moderní společnosti

Přesto všechny tyto rozdílné společnosti mají něco společného. Ani v období 19. století, tak ani ve 20. století se společnost neubránila dalším kategorizacím. Především na chudé a bohaté, na ty, co určují pravidla a na ty, kdo se pravidly musí řídit. A tak dochází k tomu, že člověk přestává být chápán jako člověk a mění se v práci. Stejně jako se příroda mění v půdu, na které člověk bude vykonávat práci, za kterou dostane finanční ohodnocení od těch, kdo pravidla určují. Peníze se stávají jediným prostředkem mající sílu změnit směr osudu i života, leckdy bohužel oběma směry. Neustálý vývoj kupředu má tedy vliv na charakter společnosti, která se po delším časovém úseku může zdát zcela odlišnou od

předchozí, a to díky své vyspělosti a řadě nových přístupů, které nemohly být dříve brány v úvahu. Přesto tu však stále zůstávají takové charakteristické jevy, které ani ty nejnovější technologie a moderní svět neodstraní.

2 Sociální rizika

Stejně jako v dřívějších dobách i dnešní moderní svět s sebou přináší určitá rizika. Ta nejsou odrazem ničeho jiného než samotného vývoje celého lidstva, vědy a techniky. Tvzení, že vyšší vzdělanost populace ochrání jak stát, tak i jedince před sociálními riziky není už zcela jednoznačné a to i přesto, že se na vzdělání klade stále větší důraz a hraje nezastupitelnou roli v kulturním i sociálním životě.

2.1 Korelace vzdělání, výdělku a sociální úrovně

Pokud se má vzdělání pokládat za pojišťovnu budoucnosti, pak lze vycházet z představy, že mezi nejzákladnější rizika, před kterými vzdělání bude jedince chránit, lze zahrnout riziko nezaměstnanosti, chudoby a v neposlední řadě též riziko sociálního poklesu. I dnes v 21. století je stále vzdělání považováno za nezbytnou podmínku ochrany jedince před nezaměstnaností v protikladu s těmi, kdo vzdělání nemají. Na základě údajů uvedených v tabulce 2.1 lze stále považovat za pravdivé tvrzení, že rostoucí plat je spojen s vyšším dosaženým vzděláním.

Rozdíl v průměrném platu jedince majícího základní nebo středoškolské vzdělání bez maturity nelze považovat za významný. Zatímco velikost rozdílu průměrného platu odpovídající vysokoškolskému nebo postgraduálnímu vzdělání lze již považovat za hodnotu mající významný charakter. Každoroční velký přísun absolventů vysokých škol na trh práce jejich pojistku proti sociálním rizikům v podobě vyššího vzdělání postupně oslabuje.

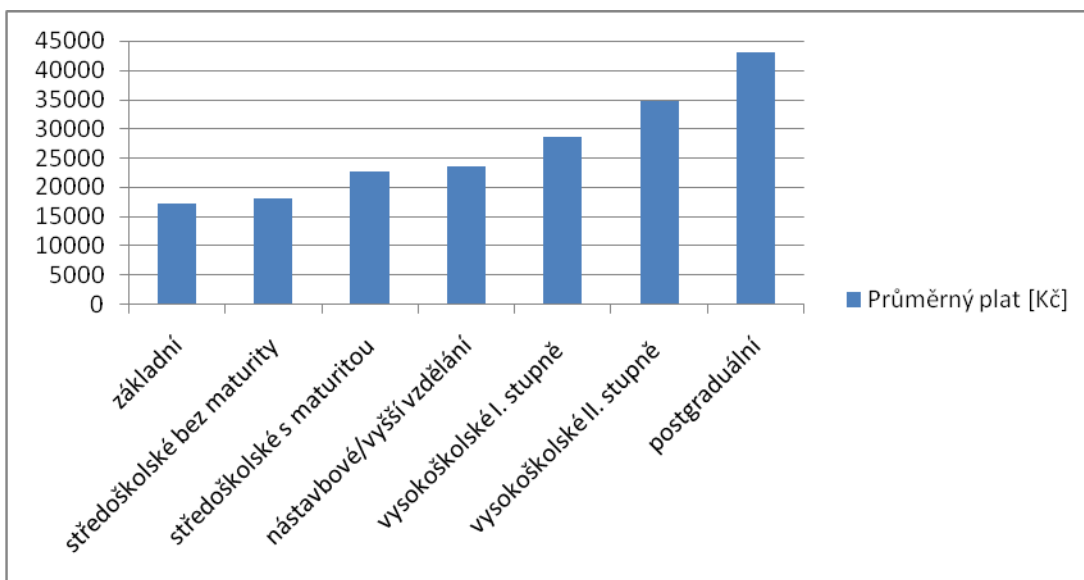
Tab. 2.1: Průměrný plat jedince v závislosti na vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání	Průměrný plat [Kč]
Základní	17 103
středoškolské bez maturity	18 170
středoškolské s maturitou	22 618
nástavbové/vyšší vzdělání	23 548
vysokoškolské I. stupně	28 565
vysokoškolské II. stupně	34 667
Postgraduální	42 957

Zdroj: Data společnosti Profesia, Data_MercesPro_TUL_Final.xls; list č. 3, r. 2010, vlastní zpracování

Při otázce finančního ohodnocení, které absolventům škola zajišťuje, J. Keller zastává názor, že i zde je stále značný rozdíl mezi vysokoškolsky vzdělanými jedinci a lidmi s nízkou úrovní vzdělání. Tento rozdíl zůstává znatelný i v případě odečtení ušlé mzdy po čas studia a s tím i vynaložené náklady na vzdělání. Ovšem i zde je zaznamenán pesimistický pohled v podobě postupného poklesu výnosnosti diplomů, kterému jedinci musí čelit. Důvod úpadku výnosnosti vzdělání lze opět přičíst vzrůstajícímu počtu vysokoškoláků, kteří jsou poté chtě nechtě nuceni na trhu práce přijímat i takové pracovní pozice, jež vyžadují nižší vzdělání než uchazeč vlastní. To se pochopitelně odrazí i na finančním ohodnocení pracovníka, které se formuluje, resp. stanovuje především na základě pracovního zařazení nikoli na dosaženém vzdělání.

Pro větší přehlednost byla data z tabulky 2.1 uspořádána do grafického vyjádření. Z obrázku 2.1 lze soudit, že první dvě nejnižší úrovně vzdělání pojišťují jedince z pohledu průměrné mzdy velmi podobně. Stejnou situaci také zaznamenávají následující dvě úrovně vzdělání, tedy středoškolské s maturitou a nástavbové vzdělání. Pokud by se grafické znázornění proložilo vývojovou křivkou, vytvořila by se křivka pouze rostoucího charakteru. Ta potvrzuje, že čím vyšší vzdělání jedinec vlastní, tím vyšší mzdu může v budoucnu očekávat.

Obr. 2.1: Vliv dosaženého vzdělání na průměrný plat jedince

Zdroj: Data společnosti Profesia, Data_MercesPro_TUL_Final.xls; list č. 3, r. 2010, vlastní zpracování

Složitější je spojitost mezi vzděláním a udržení určité sociální úrovně, kde do problematiky vstupují i takové faktory, které nelze ovlivnit. Typickým příkladem může být i sociální postavení našich rodičů, pohlaví uchazeče nebo též, jak vysvětluje J. Keller (2008), faktor inflace hodnoty vzdělání. Tento faktor úzce souvisí s postupným vývojem jak vzdělání, tak i celé ekonomiky. Ti, kteří chtějí udržet svoji sociální úroveň, jsou nuceni studovat déle než jejich předchůdci. Vzhledem k tomu, že většina jedinců je schopna uvažovat stejným způsobem, výsledkem je snížení sociální výnosnosti diplomu. Tato skutečnost neznamena nic jiného, než že stejný diplom v dnešní době poskytuje přístup k nižším pozicím, než tomu bylo dříve. Přesto, že dnes žijeme v 21. století, stále se čelí znevýhodňování žen na trhu práce, ačkoli jsou to právě ženy, které jsou od přírody obdařeny vyšší pečlivostí a zodpovědností. Tuto problematiku vyzdvihuje i J. Keller ve své publikaci, kde za hlavní původ tohoto znevýhodnění považuje především povinnost žen se starat o rodinu a domácnost a také dávný přezitek, že byznysu vládnu pouze muži. (Keller, 2008)

2.2 Nová sociální rizika

Na základě vývoje v mnoha oblastech prošla změnou i sociální rizika, která především ztrácejí svoji podstatu nadindividuality. V základu se stále jedná o klasická stará rizika, na které je ovšem pohlíženo z jiné strany. Jak uvádí J. Keller ve své publikaci Tři sociální světy, koncept nových sociálních rizik popírá obecnou podstatu vlivu makrosociálních mechanismů.

Typickým novým sociálním rizikem je tzv. pracující chudoba, kdy jedinec, ačkoliv má práci, musí čelit chudobě. Příčinou je skutečnost, že finanční ohodnocení nedokáže pokrýt základní potřeby a opět se tu projevuje závislost na sociálních dávkách. Základní rozdíl oproti koncepci starých rizik tkví v tom, že do kategorie chudých patřili výhradně jen nepracující.

Dalším novým rizikem je obava stárí, kdy člověk nemůže být již ekonomicky aktivním jedincem a opět bude čelit chudobě a to i přes to, že celý život pracoval a řádně platil daně. Staré riziko spočívalo v tom, že chudobě ve stárí museli čelit jen ti, kteří nepracovali a nebyli zajištěni dostatečným majetkem. Novým rizikem se stala i problematika nezískání kvalifikovaného zaměstnání, ačkoliv investice jedince do vzdělání byly značné. Tedy skutečnost, že vzdělání ztrácí svoji sílu na to, aby dostatečně ochránilo jedince před starými sociálními riziky.

Hrozba získání nekvalifikované práce a nezaměstnanost se začne dotýkat i vysokoškoláků. Obsah starého rizika v této souvislosti byl v tom, že problému nedostatečného zaměstnání museli čelit pouze vlastníci nejnižšího vzdělání, nikoliv jedinci mající vzdělání vyšších úrovní.

Vznik nových sociálních rizik lze připsat především jejich charakteru. Postupně dochází k absenci adekvátního pojištění prostřednictvím paralyzování pojistných mechanismů, které dokázaly ještě minulou generaci dostatečně zajistit. Negativní vliv se projevuje prostřednictvím úsporných zásahů redukcí sociální stát. Ovšem J. Keller nepřipisuje vznik nových rizik pouze výše popsaným skutečnostem. Významnou roli též hraje to, kdo za danou situaci zodpovídá. V této nové koncepci je vina připsána samotným obětem rizika. Zcela se zde upouští od nejpodstatnějšího definičního znaku sociálních rizik obecně a to nadindividuální, společenské reprodukce. V konečném důsledku tedy lze absenci pojištění a připsání viny samotným obětem považovat za doplňující se rysy nových sociálních rizik. Všechna zmíněná nová sociální rizika se týkají více žen než mužů. Právě ženy jsou výrazně častěji než muži zasaženy neplnohodnotnou prací i nezaměstnaností. Právě ženy nejčastěji stárnou v chudobě a konečně právě ony jsou dosaženým vzděláním (včetně vysokoškolského) pojišťovány proti nízkému příjmu a neperspektivní práci výrazně méně než muži. (J. Keller, 2011, s. 146)

2.2.1 Sociální rizika v koncepci chudoby

Paugamovu (Paugam, 2005, s. 89-92) koncepci tří typů chudoby lze považovat za pomocnou pro vysvětlení způsobu prosazování nových sociálních rizik v posledních dvaceti až třiceti letech.

Prvním typem je tzv. **chudoba integrující**. Jedná se o situaci, kdy je společnost tvořena skupinou chudých, kteří představují po celé generace reprodukováný způsob života. Svoji situaci v podstatě nevnímají jako alarmující a kompenzace je zde poskytována prostřednictvím silných rodinných a příbuzenských vazeb. Integrující chudoba převládala zejména ve století 19. a ještě dlouho ve století 20. především v chudých zemích a lokalitách. Dodnes ji můžeme pozorovat na území střední a jižní Itálie.

Druhým typem je tzv. **chudoba marginální**, kterou lze považovat za opak chudoby prvního typu. Zde se s chudobou setkáváme spíše výjimečně a proto je považována v podstatě za neviditelnou, neboť nijak nedokáže ohrozit přijatý systém. Nástup této fáze chudoby je zaznamenán v dobách silné hospodářské expanze spolu s růstem sociální úrovně většiny populace. Lze ji tedy datovat do období třicátých let po druhé světové válce.

Třetím typem je v Paugamově členění **chudoba diskvalifikující**. Souvisí s přechodem společnosti od průmyslové k postprůmyslové. Výrazně narůstá počet chudých jedinců skrze dlouhodobou nezaměstnanost a nejistou práci. Tato chudoba s sebou přináší spousty dalších handicapů jako například špatnou kvalitu bydlení, nízký příjem a slabě vyvinuté sociální sítě. Na rozdíl od předcházejících typů chudoby se tato vyznačuje svoji nevyzpytatelností, neboť může postihnout i ty jedince, kteří vyrůstali ve stabilních poměrech. To vyvolává strach z budoucnosti celé společnosti. (Keller, 2011)

3 Vzdělání jako pojistka lepší budoucnosti

Otázku, zda se ještě dále vzdělávat po dosažení určité úrovně, si jistě alespoň jednou za život položil každý z nás. Konkrétněji, zda je vyšší vzdělání otázkou vyšší prestiže či nabídky žít v budoucnu lepší život. Odpověď je v zásadě nejistá, neboť člověk se ji dozví až poté, kdy proces vzdělání nadobro ukončí a své znalosti a dovednosti začne prodávat na pracovním trhu. Někteří se spokojí s všeobecným přehledem, jiní zase touží po vědění, stanoví si nelehké cíle s vidinou a přáním něčeho významného dosáhnout. To, co je žene vpřed, je možná touha nebýt jen někdo z řady, ale člověkem, který je uznáván proto, čeho dosáhl vlastní pílí. Nicméně by bylo dobré mít na paměti myšlenku, jež vyslovil Jan Keller ve své publikaci a to, že: „Škola se stále více proměňuje v jakousi pojišťovnu, vzdělání už negarantuje vzestup zdaleka tak spolehlivě, jako tomu bylo ve vyspělých zemích v optimistických šedesátých letech.“ (Keller, 2008, s. 16)

3.1 Hodnota vzdělání dříve a dnes

Za úvahu stojí, proč se hodnota vzdělání tak změnila. Odpověď lze nalézt ve změně dostupnosti vzdělání, která v dřívějších dobách měla skutečně velký význam. Jak popisuje J. Keller ve své publikaci Vzdělanostní společnost (Keller, 2008), škola byla dokonce nazývána chrámem, svatyní vědění. Nelze zde vůbec hovořit též o rovnoprávnosti. Učení jako takové bylo zpřístupněno pouze vyvoleným neboli privilegovaným vrstvám, což mělo v konečném důsledku velký vliv na celkový počet vzdělců. Po celou dobu byly ženy chápány jako nevhodné pro učení. Jejich potenciál byl předurčen k jiným povinnostem, a to rodině s domácností. Také z tohoto důvodu ještě hluboko do 19. století ženám nebyl umožněn v evropských zemích vstup na vysoké školy.

3.1.1 Význam vzdělání v 19. a 20. stoletím

V 80. letech 19. století byla návštěvnost na vysokých školách v zemích jako Německo, Velká Británie, Itálie nebo také Francie na výši pouhého 1 % mužů každé věkové kategorie a samozřejmě žádná žena. Prudký nárůst počtu vysokoškolských studentů byl ve většině zemí zaznamenán až koncem 50. let 20. století. (Wolf, 2002, s. 171-173).

S omezeným přístupem ke vzdělání se lze setkat po celé 19. století. Ovšem ještě dlouho do století dvacátého je možnost učení především spojována s privilegovanou vrstvou. Tento přístup měl za následek jediné. Došlo k vytrácení hodnoty samotného učení. Důležitější bylo vlastnictví dokumentu o dosaženém vzdělání než vědění a praktické zkušenosti osvojené ve škole. Situace nevedla k ničemu jinému než že osvědčení, například titul, už samo o sobě zaručovalo zvláštní zacházení, zaručené postavení. Nedocházelo k přezkušování vzdělaných z praktického hlediska, trh práce jim byl bezmezně otevřen a na každého vzdělance již předem čekalo pracovní místo. Lze hovořit o absenci zdokonalování osvojeného, či vytváření konkurenceschopnosti.

Nastavení takového systému samozřejmě v konečném důsledku znamenalo, že se vzdělání stalo v podstatě nepraktickým. Poskytovalo pouze odlišnost od těch, kdo si luxus vědění a možnosti učení nemohli dovolit. Jeden z významných sociologů Max Weber přirovnával tyto systémy k poměrům, které panovaly v Německu před první světovou válkou. Tehdy už samotný univerzitní diplom zaručoval kariéru ve státních úřadech německého císařství a automatický nárok na důstojnou mzdu a s tím spojený též pravidelný kariérní postup.

Na počátku 20. století přichází sociolog Durkheim s další představou o povaze vzdělání. Zkonstruoval tři předpoklady učení té doby. V rámci prvního předpokladu se víceméně ztotožnil s již dřívejším vnímáním vzdělání. Opět nabýval přesvědčení, že získané vzdělání, a to i bez ohledu na konkrétní obsah, jedince zvýhodňuje a zvyšuje mu tímto způsobem úspěšnost v procesu dělby práce. Samozřejmě je nutné mít neustále na mysli, že takové závěry mohly platit pouze za předpokladu omezenosti vzdělání, lépe, předpokladu privilegovaných.

Dalším předpokladem, ze kterého Durkheim vycházel je, že učení a vzdělanost do jisté míry jedince formuje v závislosti potřeb celé společnosti. Předpokládá tedy optimální sladění potřeb jedince s celkem. Poslední předpoklad v podstatě hovoří o tom, že vzdělání může být chápáno jako univerzální kvalita a pozitivní hodnota. (Keller, 2008)

3.1.2 Pohled na vzdělání 21. století

Dnešní svět nabízí zcela odlišné možnosti. Studium je umožněno všem, kdo mají chuť se vzdělávat. Dnes již nedochází k žádné diskriminaci či určování pravidel pro další vzdělávání a vytváření privilegovaných vrstev. 21. století je učení skutečně velmi otevřené, na druhou stranu je možné se stále častěji setkat s vyšším počtem vysokoškolsky vzdělaných jedinců proudících každoročně na trh práce. Dříve bylo ekonomů snad několik desítek, dnes lze hovořit o tisících. Jediné, co dnes ke studiu stačí, je podání přihlášky a úspěšné zdolání přijímacích testů, poté už hovoříme o vysokoškolákovi.

Studium má spíše teoretickou povahu a po úspěšném absolvování celého pětiletého studia sice jedinec získává osvědčení o nabytí vysokoškolského titulu, ale otázkou je, kde je tolik potřebná praxe. A právě v tom lze vidět zásadní rozdíl oproti minulým stoletím. Dnes nejsou praxe a zkušenosti zatracovány, ba naopak, velmi často se stávají důležitým předpokladem pro získání pracovní nabídky. Několikaletá praxe nahrazuje maturitní osvědčení. A vysokoškolsky vzdělaný jedinec leckdy s obtížemi dokáže konkurovat maturantovi v oboru s letitou praxí. Zvýšení dostupnosti vzdělání tak tedy zároveň ubralo na hodnotě samotné.

S otevřeností a leckdy snadným přístupem k vysokoškolskému vzdělání se snaží dnešní svět bojovat. Vzdělání se prvních větších změn dočkalo již na jaře loňského roku. Nová pravidla tak pocítili uchazeči vybraných škol hlásící se do akademického roku 2011/2012. Jak komentuje časopis Reflex (Holanová, 2011) ve své komerční příloze studentského listu, plánem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je snížit počet posluchačů navazujícího magisterského studia. Jednotlivá opatření se v konečném důsledku budou silně týkat nejen samotných univerzit, ale také studentů.

Záměr tkví v podstatě v tom, že na základě poskytování příspěvků na menší počet studentů bude postupně docházet jednak k tomu, že přijetí na navazující program ekonomických škol bude těžší, ale zároveň dojde ke zvýšení kvality studia. Tím se na univerzitách udrží jen ti studenti, kteří mají předpoklad zvládnout i náročnější studium. Změny v navazujících programech se samozřejmě odrazí i ve změně bakalářských programů, které by se tak měly stát masovějšími a jednoduššími. Hlavním problémem je, že nesprávným zavedením Boloňského procesu, jenž v podstatě neobsahoval nic jiného než formální rozdělení celkového pětiletého studia na tři a dva navazující roky, jsou bakaláři ve

společnosti stále mylně považování za nedostudované studenty. Smyslem tohoto nového přístupu ve vzdělání je vytvoření tvrdé linie mezi bakalářským a magisterským studiem a tím tříleté vysokoškolské vzdělání pozvednout na plnohodnotnou úroveň. (Holanová, 2011)

3.1.3 Postgraduální manažerské vzdělávání

Dnešní vysokoškolští studenti jsou často označováni pouze za teoretiky, někteří lidé dokonce tvrdí, že z praktického hlediska se vysokoškolák stává občas nepotřebným. Řešení tohoto problému, a to spolu se získáním dalšího titulu, se začalo psát již v roce 1991. Jedná se o postgraduální vzdělávání pro manažery, dnes známé především pod označením MBA, neboli Master of Business Administration.

Metoda výuky je založena především na využívání případových studií z reálné praxe, kde je vyžadována aktivní účast studentů při jejich rozuzlení, možnosti náprav a řešení. Tato navazující forma studia si postupně získává čím dál větší popularitu, což zapříčiňuje přibývání dalších institucí nabízejících toto rozšiřující studium. Zájem přitom o tuto postgraduální formu studia roste nejen u manažerů s předchozím ekonomickým vzděláním. S růstem zájmu byla i potřeba chránit nabízenou kvalitu vzdělání, neboť v začátcích neexistovala instituce zabývající se dohledem nad úrovní kvality tohoto studia. V roce 1998 tak vzniká Česká asociace MBA škol (Czech Association of MBA schools) známá také pod zkratkou CAMBAS, která se za podpory MŠMT ujala funkce akreditačního orgánu a garantuje tak nejen potřebnou kvalitu studia, ale také udržení srovnatelné úrovně studia s vyspělými státy.

Smyslem MBA je, aby manažer porozuměl tomu, jak pracovat prostřednictvím lidí, motivovat je k vyšším cílům a inspirovat podřízené. Pokud se toto podaří, lze poté postgraduální vzdělání považovat za přidanou hodnotu studia, které při správném využití může mít podstatný vliv na životní úroveň jedince, přičemž získání titulu je určeno pro ty, kteří již dosáhli určité úrovně vzdělání a navíc absolvovali ještě několik let praxe. V České republice trvá zpravidla délka studia dva roky a jednotným jazykem pro výuku je angličtina. Závěrem lze říci, že ačkoliv titul MBA dodnes v našich podmínkách nepatří mezi akademické tituly udělované podle zákona o vysokých školách a v podstatě není

určen pro čerstvé absolventy, i přesto se na dnešním hektickém trhu znalosti získané díky programu MBA vyplatí. Jejich hodnota spočívá ve snaze pružně reagovat na měnící se podmínky a potřeby praxe, a to například přechodem na flexibilní osnovy studia, týmové projekty nebo také zařazováním kurzů kreativního myšlení. Jednoduše, zkušenosti nabyté prostřednictvím MBA naučí manažera přemýšlet o jednotlivých strategiích a jejich dopadu na praktický sektor s co nejmenší odchylkou od reálných hodnot. (Malý, 2011)

3.2 Význam psychologie ve vzdělání

Je to především charakter dnešního vyspělého světa, který formuluje aktuální požadavky na vzdělání a který očekává a žádá vzdělaného, informovaného jedince se schopností se rozhodovat a řešit problémové situace. Zkrátka jedince, kteří dokáží rozhodovat, ale zároveň za svou činnost nést odpovědnost. J. Patočka (1997, s. 23-28) ve svém filozofickém zamyšlení zformuloval současnou úlohu psychologie ve vzdělání dle čtyř znaků, jež se významně podílejí na formování jedince:

- **Nehotovost** - schopnost se vyvíjet, která je založená na proměnlivosti organismu;
- **Neustálý proces získávání zkušeností;**
- **Proces formace**, chápán jako uvědomělý proces;
- **Porozumění pro to, co člověk dělá**, čím se zabývá, důležitým faktorem je naše otevřenost pro svět a samotná aktivita člověka.

Velmi zjednodušeně lze psychologii vnímat především jako vědu o člověku zkoumající jeho vývoj v určitém prostředí. Jejím hlavním smyslem je prostřednictvím učení a aktivního a otevřeného chování rozvíjet zkušenosti a odkrývat jedinci svět i sebe sama za účelem jeho dalšího rozvíjení racionální i citové stránky. Psychologii ve vzdělání lze především vnímat v souvislosti s velmi silným formativním charakterem, který rozvíjí jedince a reguluje jejich chování a jednání, čímž jednoznačně přispívá k jejich lepší orientaci v životě i ve světě. Vzhledem k neustále probíhajícím změnám v pojetí vzdělávacího procesu na všech úrovních, pedagogové kladou stále větší důraz právě na psychologii ve vzdělání. Stěžejním úkolem této úzce specializované vědy je, aby sám jedinec především získával hodnotový postoj k prostředí, v němž se vyvíjí, neustále směřoval k vytýčeným cílům a především účelně jednal podle vlastních představ

a přijatých hodnot. V podstatě se právě psychologie stává důležitým činitelem v procesu vytváření hodnot a životních dovedností. (Kosíková, 2011)

3.3 Vývoj a demokratizace vzdělání

„Tony Blair říká, že jeho prioritami jsou vzdělávání, vzdělávání, vzdělávání. Jsou to i mé priority, pouze v jiném pořadí.“ (premiér John Major ve volební kampani roku 1997)

Vzdělání až do dnešní doby zaznamenává neustálý vývoj. Jak uvádí J. Keller ve své publikaci Vzdělanostní společnost, můžeme školu či samotné vzdělání vnímat chrámem, výtahem a v neposlední řadě také jako pojišťovnu. Tato přirovnání s sebou nesou nejen svou dobu, ale také jistá omezení.

3.3.1 Vzdělání chrámem a výtahem

V dobách představování školy jako chrámu vědění neustále docházelo k vysoké míře nepřístupnosti vzdělání všem vrstvám. Dosažené vzdělání bylo vzácné a zajišťovalo jistá pozitiva a sociální úroveň. Na druhou stranu tento komfort byl zpřístupněn pouze privilegovaným vrstvám a o ženách majících přístup na vysoké školy zde nemohla být vůbec řeč. Až ve druhé polovině 20. století, jak uvádí J. Keller, dochází k určité míře demokratizace školství. Hlavním cílem bylo odstranění nedostatků, které s sebou nesla předešlá doba. Končí zde označení školy chrámem a lze se setkat s novým chápáním školy jako výtahem do lepší budoucnosti. Ale ani toto období se nesesetkalo s příliš velkým úspěchem, neboť v konečném důsledku tu privilegovanost zůstala, pouze byla skryta pod přijatelnější formu. Navíc demokratizace vědění s sebou přinášela další podstatné nerovnosti.

Lze zde například hovořit o náskoku vyšších vrstev, ale také o poklesu váhy diplomu. *„Nejužitečnějšími diplomy jsou ty, jejichž získání je nejobtížnější a trvá nejdéle. Proto se pro velký počet studentů očekávaná užitečnost diplomů vzdaluje a stává se stále více nejistou.“* (Crozet, 2000, s. 144) Tato myšlenka přesně vystihuje problém této doby. Masový přístup nakonec vedl k tomu, že se školy v jistých případech chovají jako družiny shromažďující mládež, bránící jim v předčasném nástupu na pracovní trh. Výběr učitelů je

podroben zcela novým kritériím. Jejich pedagogické a intelektuální kvality se stávají druhořadé. Prvotně je vyžadována orientace v sociálních problémech a poradenské schopnosti, což má přímý vliv na celkový úpadek školství. Velmi zjednodušeně se dá tedy říci, že škola upouští od své majoritní podstaty žáky a studenty učit, vzdělávat, probouzet v nich touhu po vědění. Začíná si pomalu hrát na vychovatele a tak nějak substituuje roli rodiny starající se především o výchovu a utváření osobnosti jedince. (Keller, 2008)

3.3.2 Vzdělání jako pojišťovna a problém překvalifikovanosti

Díky neustálému proudu demokratizace vzdělání má nyní kdokoli prostřednictvím učení otevřen přístup do lepší budoucnosti. Nižší vrstvy se mohou dostat jak do vrstev středních, tak v podstatě i do pater nejvyšší elity. Zmasovění přístupu má však za následek tzv. vertikální deklasování, které vysvětluje J. Keller v podstatě tím, že úroveň dosaženého vzdělání zajišťuje na trhu práce stále méně prestižní pozice, které jsou spojovány se stále menším finančním ohodnocením. Což nevede k ničemu jinému než k tomu, že absolventi vyšších stupňů vzdělávacího systému jsou pak nuceni přijímat i takové pracovní pozice, které by bez problémů mohl vykonávat jedinec s kvalifikací nižší.

Tato skutečnost do jisté míry poškozuje samotné absolventy, neboť z čistě ekonomického hlediska do svého vzdělání investovali více, než jaký jim z toho plyne současný výnos. Očekávání jednotlivců nejsou naplněna a to je také jeden z důvodů, proč se vzdělání již nadále nedá považovat za výťah do vyšších sociálních pater. Vzdělanců a držitelů titulu přibývá, ale pracovní trh nedokáže správně reagovat na takový přísun množstvím adekvátních pracovních nabídek. Velmi často pak dochází k tomu, že dosažené vzdělání jedince není ani vyžadováno na pozici, která mu je nabízena, přesto dochází k přijetí této pracovní příležitosti.

Z hlediska růstu překvalifikovaných uchazečů o místo na trhu práce lze chápat vzdělání už jen pojistkou a nikoli výtahem, která je ještě navíc znehodnocována tím, že již neposkytuje záruky jako dříve. Nicméně stále řádné vzdělání dokáže poskytnout značný náskok před těmi, kteří podobnou úroveň vzdělání nemají. Takže v konečném důsledku nyní vzdělání nezaručuje směr vzhůru do pater elity, ale dokáže jedince, absolventa, chránit před sociálním sestupem oproti nevzdělancům. Nezbytnost vzdělání tedy tkví v tom, že jedinci

poskytuje ochranu při působení nepříznivých vlivů jako například neuplatnění se na trhu práce podle svých představ a očekávání. Díky vzdělání tak uchazeč alespoň zůstane na té úrovni, na které se nacházel. (Keller, 2008)

3.4 Vzdělání a brána pracovního trhu

Po ukončení vzdělávacího procesu kteréhokoli stupně přichází zpravidla ne příliš oblíbený okamžik přestupu na tzv. druhý břeh. Hlavním cílem jedince je aktivně se zapojit do pracovního procesu, získání finančních prostředků a zajištění určitého sociálního zařazení. A právě problematika úspěšného zapojení se do pracovního procesu se stala dalším motivem zkoumání a vytváření analýz mnohých významných sociologů. Prvotní snahou byla nejprve formulace kulturního a sociálního kapitálu a jeho vlivu, či lépe řečeno, pomoci jedinci získat nebo se alespoň informovat o volných pracovních místech. O něco později byla tato myšlenka kapitálu ještě rozšířena o tzv. silné a slabé sociální sítě doplněné o formální a neformální kanály.

3.4.1 Kulturní a sociální kapitál ve vzdělání

Kulturní kapitál lze zjednodušeně chápat jako dědictví rodinného prostředí. Prostřednictvím již provedených výzkumů tak dochází významný sociolog P. Bourdieu k tomu, že tento dříve skrytý faktor napomáhá potomkům vzdělaných rodičů. Vzhledem k tomu, že je rodiče již od dětství v podstatě vedli ke stejným návykům, ke kterým byli vedeni oni sami, tito potomci pak dle výzkumů dosahují lepších výsledků například ve společenskovědních oborech. Pro shrnutí a následnou snazší orientaci lze tedy kulturní kapitál považovat za jakýsi předpoklad, který jedinec do určité míry zdědí po svých rodičích, a který ho pak v dalším studiu do jisté míry vždy bude zvýhodňovat - alespoň v humanitně orientovaných oborech.

Na druhé straně definice sociálního kapitálu již není zcela tak jednoznačná. O její přesnou definici se snažila celá řada významných sociologů, ale jak uvádí J. Keller ve své publikaci, dosud jasné definování tohoto termínu nebylo dotaženo do konce. Otázkou zůstává, zda nalezení takového konce je v našich podmínkách vůbec možné, neboť faktem

je, že na tuto problematiku lze pohlížet hned z několika hledisek. Určité odlišnosti v sobě ukrývá už jen pohled z makrosociálního nebo mikrosociálního hlediska a neméně významným faktorem zůstává i nadále otevřená otázka samotného charakteru moderní společnosti. P. Bourdieu vnímá sociální kapitál z pohledu mikrosociálního za jakousi síť meziosobních vztahů a na druhé straně z makrosociálního pohledu považuje kapitál především za míru důvěry či vstřícnosti ve společnosti. Typickým příkladem může být podílení se jedince v dobrovolných sdruženích apod. (Keller, 2008)

3.4.2 Důležitost sítí na pracovním trhu

Významným autorem, který pomohl dále zprůhlednit problematiku přístupu jedince na pracovní trh, je bezesporu americký sociolog Mark Granovetter, jenž ve svém celoživotním díle pod názvem *The Strength of Weak Ties* (Síla slabých vazeb) dále zkoumá význam sociálního kapitálu, kterému připisuje podobu především příbuzných a přátel. Podstata jeho výzkumu je založena na rozlišení meziosobních vztahů prostřednictvím vazeb silných i slabých, kde sílu jednotlivých vztahů lze přisuzovat nejen na základě času stráveného v bližším kontaktu. Významnou roli zde totiž sehrává i vzájemná důvěra mezi jedinci.

Z tohoto přiblížení je jasné, že do silných vazeb lze bez pochyb zařadit členy rodiny, nejbližší příbuzné, ale i dobré přátele a do vazeb slabých tedy jistě náhodné známé, se kterými se jedinec nepotkává příliš často a je zde evidentní absence emočního pouta. Dále Mark Granovetter ve svých teoriích vychází z toho, že právě slabé vazby nás obohacují o takové informace, které by nám za jiných okolností zůstaly zcela zamlčeny.

Dalším výzkumem potvrzující jeho úvahy o síle především slabých vazeb lze považovat dílo *Getting a Job* (Jak získat zaměstnání), které bylo publikováno v roce 1974. Dílo je především zaměřeno na cesty, kterými se šíří důležité informace o pracovních nabídkách k jedinci. Z předešlých úvah tyto kanály dále znovu rozděluje na formální a neformální. Zde za nejzákladnější kanály pod štítkem formální lze jistě považovat úřady práce a další agentury zabývající se zprostředkováním práce. Osobní kontakty a samotné návštěvy budoucích zaměstnavatelů ovšem už spadají do kategorie neformálních cest. Opět zde vyzdvihuje právě sílu těchto neformálních kanálů, k čemuž přispívá i tvrzení americké

sociologie, která vykazuje zhruba pouze 20% podíl formálního kanálu na zprostředkování pracovní příležitosti. Většina výzkumů potvrzuje teorii významnosti především neformálních sítí zejména formou informací od příbuzných a známých.

Granovetter se tedy ztotožňuje s tvrzením, že k získání lepší pracovní nabídky vede neformální kanál před jinými způsoby hledání, což vyzdvihuje i konkrétními čísly. Ve své publikaci uvádí, že pouhých 19 % uchazečů z jeho souboru získalo pracovní nabídku pomocí informací proudících formálním kanálem, zatímco 56 % jedinců získalo práci díky informaci získané prostřednictvím osobního kontaktu, tedy skrze neformální kanál. Ovšem během několika let vlastní názory na předešlé výzkumy zpochybňoval a svými dřívějšími výroky si nebyl už tak jist. Od některých se dokonce zcela odvrací, v závěru tedy celkový pohled na problematiku důležitosti slabých sítí a neformálních kanálů není už tak přesvědčivý. (Granovetter, 1995)

3.4.3 Hledání práce aneb síla protekce

Je zřejmé, že vzdělání v dnešní době již nelze považovat za jistotu poskytující v budoucnosti život na patřičné úrovni. Reálně uvažující jedinec vzdělání spíše hodnotí množstvím dveří, které mu později pracovní trh dovolí otevřít. Samozřejmě tento počet příležitostí se odráží v míře dosaženého vzdělání, neboť nelze s jistotou tvrdit, že vlastnictví titulu nám zaručí přední postavení ve firmě. Lze ale předpokládat, že nám tyto dveře do pater elity mohou být k otevření nabídnuty. Bohužel k udržení se v těchto vrstvách pak už samotné osvědčení nestačí, neboť k budování pevné a výnosné kariéry bezesporu patří ještě spousta dalších důležitých faktorů. Těmi jsou jednoznačně praxe v oboru, cílevědomost a spolehlivost jedince a v neposlední řadě také chuť něco podstatného v životě dokázat.

Přesun na pracovní trh a získání zaměstnání bývá zpravidla označováno jako zásadní životní okamžik. Získání práce hraje důležitou roli v životě jedince. Poskytuje mu nejen přísun finančních prostředků, ale také získání dalších zkušeností spolu s navazováním nových kontaktů a také možností seberealizace. Při hledání volného pracovního místa se opět setkáváme s teorií Marka Granovettera a jeho popisem využívání formálních

a neformálních kanálů, které jsou zmiňovány výše. Následující tabulka je zaměřena na problematiku získávání informací při hledání práce. (nuov.cz, 2009)

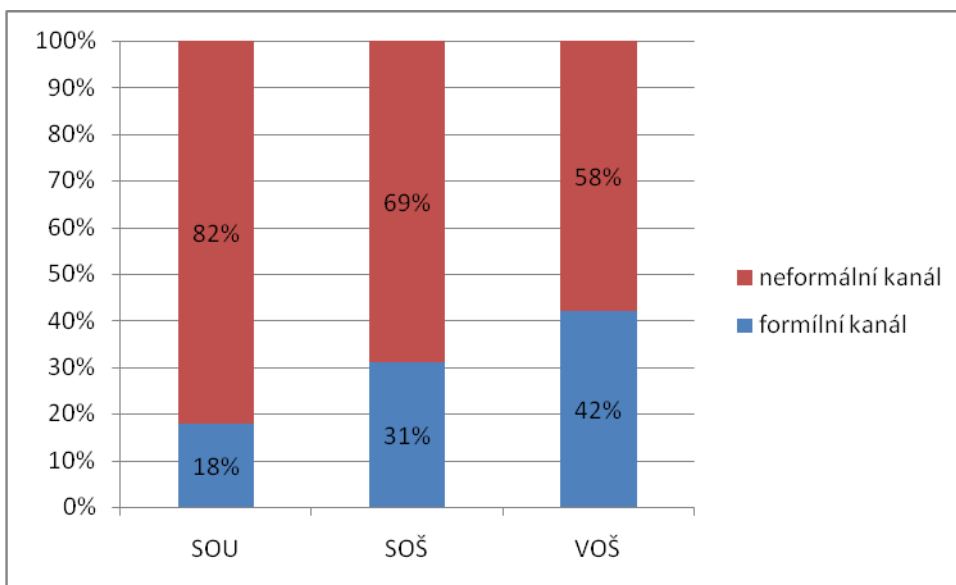
Tab. 3.1: Způsoby získání zaměstnání u absolventů SOU, SOŠ a VOŠ

způsob získání informace	Dosažené vzdělání			
	<i>SOU</i>	<i>SOŠ</i>	<i>VOŠ</i>	<i>celkem</i>
Rodina	122	125	72	319
návštěva firmy	113	71	70	254
úřad práce	39	32	36	107
inzerát v novinách	29	29	60	118
nabídka na internetu	0	63	158	221
kontakty ze školy	36	17	120	173
podnikání, rodinná firma	23	18	14	55
práce byla nabídnuta	60	47	0	107
informace od kamarádů	0	0	107	107
Agentura	0	0	28	28
Celkem	422	402	665	1489

Zdroj: Strategie získání zaměstnání absolventů středních a vyšších odborných škol a jejich postoje k práci [online]. Dostupné z:

http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/StrategiziskzamestabsSOSaVOS_2009_prowww.pdf [vid. 2011-10-6].

Z daného šetření se lze přiklonit k názoru velké rozdílnosti využívání kanálů u jednotlivých absolventů rozřazených do třech skupin. Především absolventi středních i vyšších odborných škol dávají přednost neformálním cestám při hledání svého budoucího zaměstnání, tedy zejména prostřednictvím informací proudících od nejbližších příbuzných. Oproti tomu vysokoškolsky vzdělání jedinci nejvíce spoléhají a využívají vlastní síť kamarádů a přátel. Výsledky uvedené v tab. 3.1 tak potvrzují zjištění J. Kellera a L. Tvrdeho, že středoškoláci se především obracejí na úzký kruh rodinný, kdežto absolventi s vyšším vzděláním dávají přednost kruhu známých. Tuto skutečnost v procentuálním vyjádření vykazuje následující obrázek 3.1.

Obr. 3.1: Využití formálních a neformálních kanálů při získání zaměstnání podle sledovaných typů škol (v %)

Zdroj: Strategie získání zaměstnání absolventů středních a vyšších odborných škol a jejich postoje k práci [online]. Dostupné z:

http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/StrategiziskzamestabsSOSaVOS_2009_prowww.pdf [vid. 2011-10-6].

Na základě procentuálního vyjádření daný výzkum potvrzuje růst využití formálních kanálů spolu s růstem úrovně dosaženého vzdělání. Jak znázorňují hodnoty na obrázku 3.1, pouze 18 % absolventů SOU využilo formálních cest. Absolventi SOŠ a VOŠ vykazují vzrůstající tendenci. Konkrétně 31 % absolventů SOŠ a 42 % vysokoškoláků využilo formálních kanálů k získání informace, která vedla k přijatelné pracovní nabídce. Daná šetření byla realizována v rámci projektu MPSV „Moderní společnost – nerovnosti v šancích na vzdělání: jejich rozsah, zdroje, sociální a ekonomické důsledky, strategie a řešení.“ Doplnující analýzy jsou založené na datech ze šetření přechodu absolventů na trh práce realizovaných v NÚOV (Národní ústav odborného vzdělávání).

Dalším faktorem ovlivňujícím úspěšnost přijetí na pracovní trh je bezesporu protekce. V souvislosti s tímto tématem francouzští odborníci ve svém výzkumu sítí konstatují toto tvrzení: „Nestačí mít přátele. Je třeba mít přátele, kteří mají určitou moc a kteří jsou navíc ochotni využít svého vlivu ve prospěch toho, kdo se o práci uchází.“ (Degenne, 2004, s. 135) To znevýhodňuje všechny ty jedince mající sice stejné znalosti, zkušenosti

a i dosahujících stejných kvalit, nicméně neznají nikoho, kdo by jim pomohl konkurz vyhrát. Do popředí se dere myšlenka, co je tedy víc. Zda nabízet stejné kvality jako ostatní uchazeči nebo možná lepší, či mít prostě jen známého vykonávajícího ve společnosti vyšší postavení a mající možnost určitá rozhodnutí ovlivnit.

Jak uvádí J. Keller, za výraznější formu protekce lze považovat typické doporučení a to i přesto, že v konečném důsledku může mít pro společnost jak kladný, tak i záporný dopad. Závěrem tak lze protekci chápat jako velmi demotivující faktor pro jedince dosahujících stejných, ba vyšších kvalit než jejich rivalové, přesto však konkurz nevyhrají a jsou nuceni hledat další pracovní příležitost a absolvovat další konkurz s možností dosažení stejného neúspěchu jen proto, že nejsou ničí známý. (Keller, 2008)

4 Přístupy ke vzdělání 21. století

Dnešní moderní svět nabízí celou řadu možností vzdělání - širokou škálu oborů, školy státní a soukromé. Jistě to lze považovat za cenný přínos, vyvstává ovšem otázka, zda je populací doceněn a zda jedinci využívají svých možností v plném měřítku. Zájemem státu je vytvářet takové prostředí, které bude přispívat k rostoucí vzdělanosti populace. Hodnoty, které však Česká republika vykazuje v rámci porovnání s ostatními zeměmi, nejsou zcela uspokojivé. O situaci panující v České republice a jejího přístupu ke vzdělání v návaznosti na budoucí život a o problematice nerovných šancí mužů a žen na trhu práce pojednávají následující kapitoly.

4.1 Postoj ČR v rámci vzdělanostní společnosti

Snahou České republiky je neustále vytvářet takové podmínky, které povedou k čím dál vyšší vzdělanostní společnosti a prostřednictvím vzdělavců zvyšovat ekonomickou konkurenceschopnost. Z dat uvedených níže, v tabulce 4.1, lze vyčíst, že pro rok 2011 obsadila Česká republika v rámci zemí EU, která v současné době čítá 27 členů, až spodní pozici - z pohledu množství vysokoškolsky vzdělaných jedinců. Zpracování a porovnání bere v úvahu počet obyvatel ve věku 15 až 74 let. Procentuálních hodnot bylo dosaženo poměrem počtu jedinců v jednotlivých úrovních vzdělání k celkovému počtu populace v dané zemi.

Tab. 4.1: Podíl dosaženého vzdělání na celkové populaci

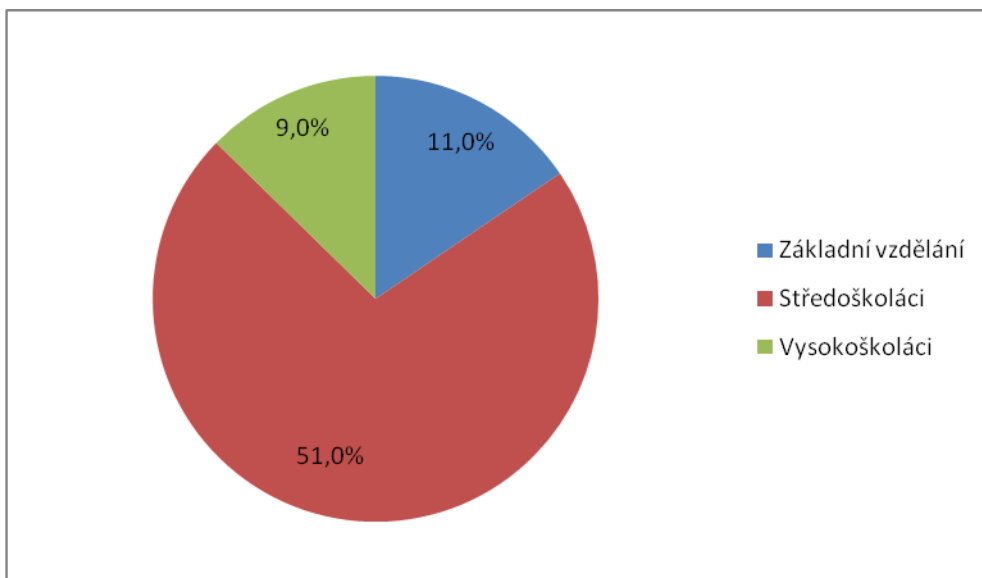
<i>Země</i>	<i>Základní vzdělání</i>	<i>Středoškoláci</i>	<i>Vysokoškoláci</i>
Kypr	19 %	25 %	20 %
Finsko	16 %	29 %	20 %
Irsko	21 %	25 %	20 %
Estonsko	14 %	34 %	19 %
Belgie	21 %	25 %	19 %
Nizozemsko	20 %	27 %	18 %
Velká Británie	17 %	28 %	18 %
Litva	13 %	41 %	18 %
Španělsko	33 %	16 %	18 %
Dánsko	19 %	26 %	17 %
Švédsko	15 %	29 %	17 %
Francie	20 %	26 %	15 %
Lucembursko	22 %	25 %	15 %
Lotyšsko	16 %	40 %	15 %
Německo	14 %	37 %	14 %
Slovinsko	15 %	42 %	13 %
Bulharsko	19 %	36 %	13 %
Řecko	25 %	26 %	13 %
Polsko	13 %	44 %	12 %
Maďarsko	17 %	39 %	11 %
Rakousko	16 %	40 %	10 %
Slovensko	12 %	50 %	9 %
Česká republika	11 %	51 %	9 %
Portugalsko	47 %	11 %	9 %
Malta	49 %	12 %	8 %
Itálie	32 %	26 %	8 %
Rumunsko	21 %	42 %	8 %

Zdroj: vlastní zpracování, eurostat LFS [online]. Dostupné z: appsso.eurostat.ec.europa.eu [vid. 2011-11-15].

Data v tab. 4.1 vznikla na základě šetření provedeného Eurostatem pro rok 2011. Označení úrovně vzdělání vychází z klasifikace ISCED 97, kde skupina 5 a 6 odpovídá kategorii vysokoškolsky vzdělaných jedinců, skupina 3 a 4 kategorii středoškolsky vzdělaných a skupina 0 až 2 kategorii základní vzdělání a bez vzdělání.

V České republice tvoří nejčetnější skupinu středoškolsky vzdělaní jedinci. Podíl obyvatel mající pouze základní vzdělání a podíl vysokoškoláků vykazuje podobné hodnoty, což demonstruje obrázek 4.1 uvedený níže. Vzhledem k tomu, že jsou u nás vysokoškoláci

zastoupení v populaci výrazně méně než v ostatních zemích, lze se tedy přiklonit k názoru J. Kellera a to, že vysokoškolské vzdělání by mělo pojišťovat své držitele stále ještě spolehlivě a to s ohledem jak na riziko nezaměstnanosti, tak i životní úroveň.

Obr. 4.1: Podíl vzdělců v populaci ČR (%)

Zdroj: vlastní zpracování, eurostat LFS [online]. Dostupné z: appsso.eurostat.ec.europa.eu [vid. 2011-11-15].

Při pohledu na obrázek 4.1 znázorňující podíl vzdělců v České republice vyvstává otázka, v čem spočívá problém pomalého růstu vysokoškolských diplomů resp. z jakého důvodu v grafu zelená barva více nenahrazuje barvu červenou. Potenciálním studentům je přitom v současné době nabízena široká škála vysokých škol a to jak v soukromém sektoru tak státním. V nadsázce řečeno stačí jen, aby si jedinec vybral. Charakter dnešní společnosti a celkového vývoje pracovního prostředí si především žádá jedince vzdělané, flexibilní.

Silnými faktory ovlivňujícími rozhodování o dalším vzdělávání jsou především bariéry typu finančních možností, dostupnosti kurzů a časové náročnosti. Jak uvádí výzkum Národního observatoře zaměstnanosti a vzdělání z roku 2005 vedený Ing. Věrou Czesánovou, další bariéry lze chápat v podobě vlastního přesvědčení o nepotřebnosti dalšího vzdělání či rekvalifikace, péče o rodinu, problematika dopravy a v neposlední řadě též tolerance zaměstnavatele.

4.2 Negativní vlivy v procesu vývoje vzdělání

Vývoj vzdělanosti zaznamenal během několika desítek let mnoho důležitých etap. Pokud se vynechají méně významné části a budou brány v úvahu pouze zlomové situace, pak by se vývoj vzdělanosti zjednodušenou formou nechal popsat následujícím způsobem: Zpočátku bylo vzdělání určeno jen privilegovaným vrstvám, což, jak uvádí společně Keller a Tvrdý, panovalo až do druhé světové války. V následujících třiceti poválečných letech prošlo vzdělání vlnou demokratizace, která s sebou přinesla vysoké zmasovení spolu s umožněným přístupem vzdělání i nižším vrstvám. Následkem tohoto došlo však pouze k tomu, že vědění přestává fungovat jako výtah do pater elity. S Kellerovým označením vzdělání jako výtahu do vyšší společnosti, či chrámu vědění se tedy lze nadobro rozloučit.

Při kladení si otázky zda má smysl se dále vzdělávat, pakliže škola přestává pomalu fungovat i jako pojišťovna, odpověď lze nalézt v myšlenkách Konrada Paula Liessmanna. Tento německý sociolog je toho názoru, že prostřednictvím zmasovení univerzit dochází ke snížení jejich kvalit na úroveň pouze vyšších odborných škol. Toto konstatování ještě více podtrhuje fakt rozdělení studia zvláště na bakalářské a magisterské. Bakalářské studium v sobě skrývá dobrou myšlenku, která je ovšem v konečném důsledku hrozbou pro vystudované jedince. Jak K. P. Liessmann uvádí, toto studium sice na jednu stranu zvýšilo průtok studentů univerzitami, ale současně jsou bakaláři za tříleté studium ohodnocováni jako v podstatě nedostudovaní studenti, kteří se nemohou příliš chlubit v rámci „absolvovaného rychlokurzu“ vydatnými teoretickými znalostmi a o praktické stránce zde opět nemůže být ani řeč. (Liessmann, 2008)

Ovšem aby se na celou problematiku nehlédlo pouze z pohledu potenciálních studentů, je vhodné zaměřit pozornost na druhou stranu, tedy na učitelé a profesory. Bohužel ani zde nelze v rámci rozdělení studia a zaujetí postoje „vše pro vzdělanostní společnost“ hovořit o výhodách. Stejně jako trápí studenti, nepolepší si ani kantoři.

Hlavní nevýhoda spočívá v plýtvání času na studenty, o kterých lze s určitostí tvrdit, že nemají schopnosti se později věnovat vystudovanému oboru nebo stát se badateli a zkoumanou vědu posunout opět o krok dál. Jejich „drahocenným“ časem je plýtváno i na leckdy zbytečnou administrativní práci, kterou chtě nechtě musejí vykonávat, přičemž nejvýrazněji sráží jejich snažení neustálé shánění finančních prostředků pro projekty. Často tedy stojí před těžkým rozhodnutím zda tvořit práci, která má smysl a může jejich práci

a bádání studentů posunout zcela na jinou úroveň, nebo psát projekty, které jsou sice spojovány s granty, nicméně jejich vědecká hodnota je ve srovnání s ostatními projekty v zásadě mizivá.

V závěru své práce Liessmann dochází k poznatku, že při takto stanovených pravidlech se na post univerzitního kantora hodí více průměrný účetní než opravdový vědec či dokonce filosof. Navíc otázku motivace kantorů zůstat na univerzitách a neustále se snažit vyhrát předem prohraný boj raději snad ani nevyslovovat nahlas. (Keller, 2011)

4.2.1 Bariéry a jejich dopad na vývoj vzdělání

Přestože je dnešní doba považována za vyspělou, stále česká populace dosahuje spíše nižší úrovně vzdělanosti oproti trendům vládnoucím v evropských zemích. Co je příčinou toho, že Česká republika zaostává za většinou členských zemích, bylo předmětem šetření, které realizovala Národní observatoř ve spolupráci s Centrem pro výzkum veřejného mínění. Silným argumentem proti dalšímu vzdělávání se je vlastní přesvědčení o svých kvalitách, tzn. kdy jedinec není schopen objektivního porovnání vlastních dovedností vůči nastavenému měřítku. Výzkum také prokázal, že s rostoucím věkem spokojenost s dosaženým vzděláním stoupá. Podstata této bariéry spočívá tedy v motivaci, která je leckdy na samém dně. Jedinec nemá potřebu dokázat víc, předem se odsoudí k malým možnostem a výkonům, což následně souvisí se spokojeností s dosaženým vzděláním.

Jako druhý silný faktor působící proti vzdělání výzkum vyhodnotil finanční hledisko. Největší vliv se prokázal zejména při rozhodování středních vrstev, hodnota respondentů uvádějících nedostatek finančních prostředků tak činila dle výzkumu 45 % z celkového počtu dotazovaných. Pouze o dvě procenta méně, tedy 43 %, získala bariéra pod označením jako nedostatek času, který nejvíce sužuje mladé lidi kolem 34 let. Ti své vzdělání již ukončili a nyní zajišťují potřeby pro svou rodinu a tudíž skloubení práce, péče o rodinu a účast na dalším vzdělání pro ně představuje téměř nemožnou kombinaci.

Vedle nedostatečného přísunu informací o možnostech kurzů, kterými nejvíce trpí především malá města, byla pozornost věnována negativnímu postoji populace ke vzdělání s přesvědčením, že jim nic podstatného a lepšího nepřinese. Tuto zkreslenou představu mají nezaměstnaní, ale také nevyučení a vyučení dělníci. Tyto skupiny rozšiřují i jedinci

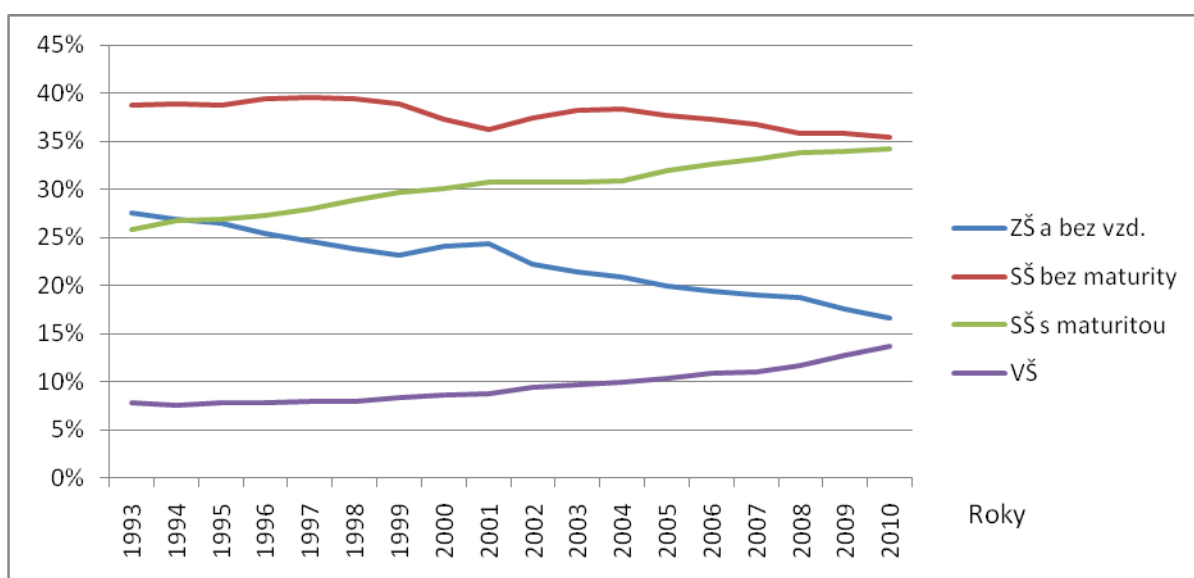
s maturitou. Principově problém spočívá v neprovázanosti absolvování a úspěšného dokončení kurzu s kariérním růstem a patřičným odměňováním. Jedinec tak rezignuje na možnost mít se lépe prostřednictvím rekvalifikačních kurzů a rozšiřování obzorů prostřednictvím dodatečného vzdělávání. (old.nvf.cz, 2005)

Za hlavní problém dalšího vzdělávání v České republice nelze tedy považovat skutečnost, že přímo nekompenzuje vzdělanostní nerovnosti vzniklé v počátečním vzdělání, ale to, že dochází k jejich prohlubování a vytváření nerovností nových. Pro každého jedince by mělo být zapojení do celoživotního vzdělávání důležité, ale neméně důležité je také to, aby šance na další vzdělání byly rovné pro všechny, tj. bez ohledu na dosaženou úroveň vědění. Systém by měl být nastaven tak, aby umožnil přístup k dalšímu studiu i lidem s nízkou kvalifikací a pro ostatní skupiny, jejichž účast v systému je v současné době z různých důvodů omezena. Analýzou bariér v přístupu k dalšímu rozšiřování osvojených znalostí se zabývala řada autorů, například K. P. Crossová, která ve svých výzkumech rozlišila následující tři typy bariér:

- **Situační** – překážky vyplývající z postavení člověka a jeho životních podmínek;
- **Institucionální** – souvisejí s nabídkou vzdělání a jeho institucionálním rámcem;
- **Dispoziční** – odráží postoje lidí ke vzdělání.

Z praktického pohledu první typ bariéry v sobě odráží především problémy s hrazením nákladů, nedostatek času spojený s dopravní nedostupností nebo také povinnosti v zaměstnání či v domácnosti. Druhý typ bariéry se váže především na problematiku vhodných kurzů a informovanosti o nich. Řeší také otázky ohledně vyžadované kvalifikace pro účast a celkově se zabývá složitostí přihlášení do kurzů. Poslední typ bariér se vztahuje především k charakteru a mínění člověka. Jedná se zejména o pocit, že je člověk příliš stár na to, aby se dále vzdělával, řeší otázky nedostatku sebevědomí a averze k navazujícímu studiu, ale také se věnuje pocitu únavy ze školního prostředí a jeho nezájmu o něj. Pro shrnutí, za nejvýznamnější překážky lze jistě považovat čas a náklady. Bariéry žen se vážou především k rodinným povinnostem, zatímco muži vidí jako překážku současné zaměstnání a jejich zájem o jiné věci než o navazující vzdělávání. (Straková, 2010)

Níže uvedený obrázek 4.2 zachycuje vývoj vzdělanostní struktury obyvatelstva od roku 1993 až do roku 2010. Je zřejmé, že podíl vzdělanostní skupiny označené základním vzděláním a bez vzdělání ve sledovaném období stále klesá a to až pod úroveň 20 %. Pokles je sice ovlivněn především vyšším podílem starších osob spojeného s vyšší mírou úmrtnosti, ale lze předpokládat, že se zde projevuje i rytmus dnešní doby a potřeby pracovního trhu. Nabídky práce jsou omezené a na jedno pracovní místo připadá více účastníků. Logickou obranou proti nezaměstnanosti by se jedinci měla jevit vyšší míra vzdělanosti, která bude posilovat jeho konkurenceschopnost. Mírným poklesem je postižena i úroveň středoškolského vzdělání bez maturity a to i přes to, že tato kategorie je i v dnešní době poměrně silně zastoupena. Zatímco podíl osob ve zbývajících dvou kategoriích, tj. středoškolské vzdělání zakončené maturitou a vysokoškolské vzdělání, vykazuje výrazně rostoucí charakter. (Tvrdý, 2008)

Obr. 4.2: Vývoj vzdělanostní struktury obyvatelstva ve věku 15 a více let

Zdroj: Czso.cz, 2011. Vzdělání obyvatelstva ČR ve věku 15 a více let podle výsledků výběrového šetření pracovních sil 1993-2010 [online]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0104.pdf [vid. 2011-02-07]. Vlastní zpracování.

4.2.2 Návrat elity aneb vzdělání privilegiem

Dnešní, byť již zavedený přístup ke vzdělání, však volá po radikálním řešení a nových myšlenkách. Pokud by tento systém již neměl zaznamenat žádnou změnu, lze možná nahlas vyslovit otázku, kam tedy vyšší úroveň vzdělání spěje. Tedy co později přinutí

jedince hrát si s myšlenkou celoživotního vzdělávání, působením na akademické půdě a své poznatky předávat těm, kteří si z toho nic nevezmou. A navíc pokud vynaložené úsilí na vzdělání a pozdější užitek nebudou přinejmenším srovnatelné. Na tuto problematiku reagoval K. P. Liessmann ve své publikaci Teorie nevzdělanosti tím způsobem, že se přiklání k plánům znamenajícím návrat k elitě neboli ke Kellerovým privilegovaným jedincům. S úpadkem zabezpečení, které poskytuje diplom získaný na univerzitách fungujících v dnešních podmínkách, lze záchranu vidět ve zřízení několika málo vybraných institutů v každé zemi.

Tento projekt by měl navrátit univerzitám jejich sílu, studium by bylo umožněno pouze vynikajícím studentům, kteří by spolu s kantory měli dostatečný prostor pro bádání a tvoření hodnot. V závěru dojde k tomu, že by se dříve volalo po demokracii vzdělání s touhou tvořit vzdělanostní společnost, nakonec se lze vrátit do začátku Kellerových publikací, kde se brána vzdělání otevírá jen hrstce privilegovaných. To by v zásadě znamenalo, že pro tuto skupinku čítající okolo tří až čtyř procent, bude opět škola chrámem vědění. (Liessmann, 2008)

4.3 Aktuální podoba navrhované školní reformy

Snahou nových reforem je zpravidla odstranit nedostatky, jež skrývalo opatření předešlé. Aktuální podoba navrhované školní reformy se především soustředí na velký počet přijatých uchazečů do vysokoškolských zařízení. Tím ovšem dochází k neustálému snižování kvality studia a získaná osvědčení v podobě titulu na trhu práce nepřinášejí ani zdaleka takovou míru konkurenceschopnosti jakou jedinec očekával. Investice do vzdělání, jak časové tak finanční, už tedy nejsou adekvátně kompenzovány získanou pozicí a očekávanou životní úrovní. Se všemi těmito problémy se začalo ministerstvo školství zabývat.

První vlna změn přišla v loňském roce v podobě státních maturit, kde cílem bylo redukovat počet jedinců vlastních maturitní osvědčení. Novou podobu maturit loni nezvládlo okolo dvaceti procent maturujících, to v podstatě korespondovalo s předpokladem ministerstva školství. Z tohoto hlediska lze tedy změnu považovat za uspokojivou. Ano, je možné, že tato opatření povedou v konečném důsledku ke zvýšení váhy maturitního osvědčení, ale

vyvstává otázka, jak tímto způsobem bude pozvednuta úroveň celkové vzdělanosti českých občanů.

Stejný přístup začalo ministerstvo uplatňovat i v otázce vysokoškolského vzdělání. V blízké budoucnosti by se měl počet přijímaných studentů na vysokou školu zredukovat o téměř 15 %, což v našich podmínkách jistě nebude přehlédnutelné. Tímto způsobem by mělo být dosaženo požadovaného, neboť vysokoškoláků je nadbytek, kvalita vysokoškolského studia nízká a celkový počet vysokých škol nepotřebný. Ovšem ve světle toho, že je v budoucnu žádoucí zvyšovat a hlavně budovat vzdělanostní společnost, působí postoj ministerstva školství velice rozpačitě. Otázkou zůstává, jak dosáhnout nižším počtem vysokoškoláků a vysokoškolských institucí lepších výsledků v rámci vzdělanostní společnosti. (finmag.cz)

4.4 Gender studies

Gender studies, neboli rovné příležitosti, jsou chápány jako zákonem stanovené normy snažící se o zamezení znevýhodnění některých skupin občanů, například žen, starších občanů a jiných. Nadstavbou této problematiky je pak tzv. diversity management (strategie řízení lidských zdrojů a koncept zvládání odlišností v pracovním prostředí), tvořící teoretický i praktický rámec. Rovné příležitosti jsou součástí mezinárodního i českého práva. Formální ustanovení v rámci české legislativy lze nalézt v Listině základních práv a svobod, v zákoníku práce v zákonu o zaměstnanosti, dále v zákonu o mzdě a v neposlední řadě také v zákonu o platu. Ignorací daných právních ustanovení se zaměstnavatel vystavuje riziku soudních sporů a sankcí ze strany úřadů práce a inspektorátů práce a to až do výše 1 000 000 Kč. Gender studies se v praktickém životě projevují v následujících opatřeních:

- Etický kodex, vize či mise firmy a princip rovnosti příležitostí;
- Nediskriminace při náboru pracovníků;
- Rovnost mezd – za stejnou práci náleží stejná odměna;
- Podpora kariérního růstu žen formou specializovaných tréninkových programů;

- Jesle nebo mateřská školka podporovaná zaměstnavatelem;
- Uplatňování flexibilních forem práce;
- Aktivní zaměstnávání žen ohrožených nezaměstnaností.

Rovné příležitosti pro muže a ženy lze popsat stavem, kdy obě pohlaví mohou svobodně rozvíjet své schopnosti a stejným způsobem využívat příležitostí. Uvažují se stejná postavení a účast obou pohlaví ve všech sférách veřejného a soukromého života. Povinnosti zaměstnavatele ohledně dodržování podmínek rovných příležitostí jsou přesně vymezeny paragrafy 13, 16 a 17 zákoníku práce. (Zákoník práce, 2006). Konkrétnější vymezení rovného zacházení a zákazu diskriminace při uplatňování práva na zaměstnání lze nalézt v paragrafu číslo 4 zákona o zaměstnanosti. (Zákon o zaměstnanosti, 2004). Otázkou rovného přístupu ocenění za vykonanou práci se podrobněji zabývá paragraf 4a zákona o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a průměrném výdělku. (Zákon o mzdě, 1992)

4.4.1 Zkoumání nerovnosti mužů a žen na trhu práce

Právní úprava české legislativy je konstruována s jasným cílem - především zcela omezit diskriminaci zaměstnanců s vytvářením prostoru pro rovné přístupy. Otázkou však je, do jaké míry plní zaměstnavatel své povinnosti dle požadavků vyplývajících ze zákona a kolik diskriminovaných jedinců má sílu bojovat za svá práva. Nelze asi věřit tomu, že v dnešním vyspělém světě a odpovídajícího trhu práce se není možné setkat s nerovným přístupem k ženám. Touto problematikou nerovných šancí žen na trhu práce se zabývala četná řada výzkumů. Mezi nejznámější instituce tvořící různé statistiky s danou problematikou lze jistě zařadit Český statistický úřad, společnost Trexima a také slovenskou společnost Profesia. (Maršíková, 2010) Dnešní doba je považována za poměrně vyspělou, přesto však zaměstnávání žen v určitých oblastech čelí stále předsudkům.

Výzkumy hovoří o větší pečlivosti a pořádnosti žen, nicméně faktory hovořící proti jsou stále v převaze. V úvodu kariéry jsou ženy diskriminovány z pohledu nízkého věku a tím spojeného předpokladu plánování mateřství. Z dlouhodobého hlediska jsou tedy pro výkon vyšší manažerské pozice pro firmu neperspektivní. Často zmiňovaná je též nižší psychická

i fyzická odolnost spojená s menším sebevědomím. Důvodem je i přesvědčení, že ženy se všeobecně hůře vyrovnávají s tlakem na pracovišti.

Příčinou, proč se ženy spokojí s nižší pozicí spojenou s nižší platovou třídou, může být i to, že oproti mužům vyznávají i jiné hodnoty než pouze peníze - například vztahy v kolektivu, pracovní prostředí a jiné. Muži, kteří jsou od přírody vyzbrojeni určitou agresivitou a soutěživostí o moc jsou v podstatě předurčení vykonávat řídicí manažerské pozice. Mnohá šetření poukazují na lepší výsledky mužů v technických odvětvích, zejména pak ve výpočetní technice. Za silnou stránku je považována především jejich orientace a schopnost vedení v kritických situacích, práce pod tlakem většině mužů nepůsobí takové problémy jako ženám.

4.4.2 Projekt Mercedes

V roce 2010 provedla výše zmíněná společnost Profesia výzkum zabývající se analýzou reálných výdělků v závislosti na dosaženém vzdělání a pohlaví. Projekt pod latinským názvem Mercedes, jež v překladu znamená mzda či plat, měl za cíl prostřednictvím internetových stránek www.platy.cz umožnit jednotlivcům srovnání jejich platu s lidmi pracujícími na stejných nebo podobných pozicích, stejnou praxí a podobně. Vzhledem k tomu, že žádná další instituce se nezabývá návazností reálného výdělku na dosažené vzdělání, lze data získaná v projektu Mercedes využít pro potřeby analýzy reálné situace na trhu práce v ČR.

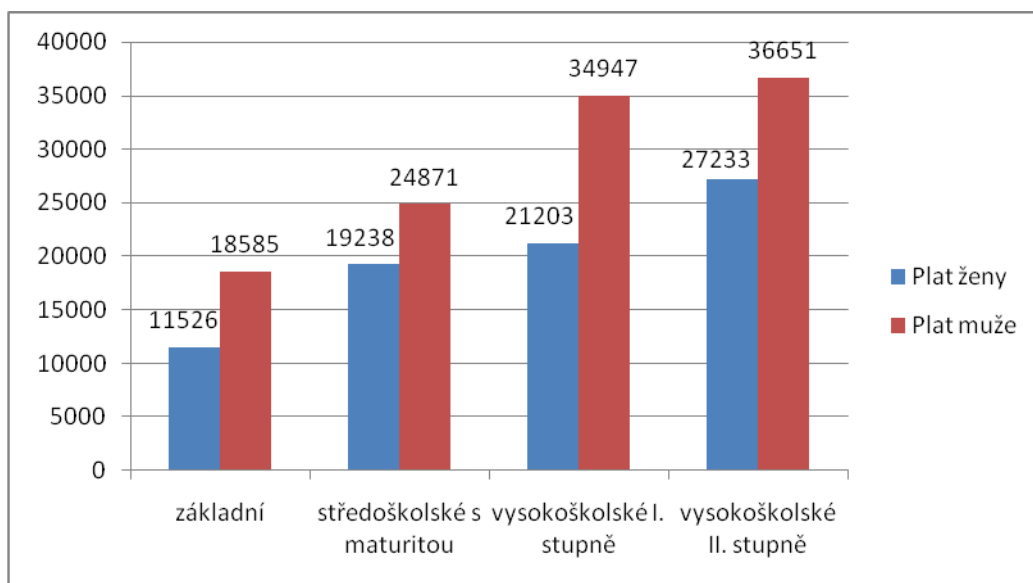
Dynamika trhu přispívá k neustálému vývoji a vzniku nových profesí a vyšších požadavků na zaměstnance. Dochází také ke změně společenské i ekonomické situace, což má přímý vliv na výkonnost firem promítající se do odměňování jejich zaměstnanců. Jedinec vstupující na trh práce si na začátku musí položit otázku, jakou výši platu požadovat při pohovoru. Je nutné si uvědomit, že pohovorem úvahy o výši platu zdaleka nekončí. Během zaměstnání této myšlenky bude jedinec jistě čelit mnohokrát - zda je za svou práci patřičně oceněn, jestli kolegové za stejnou práci nemají vyšší plat, případně zda by si v jiném regionu nevydělal za totožnou práci více.

Získat odpověď na tyto otázky není lehké, už jen proto, že lidé považují informace o svém platovém ohodnocení za osobní a ve většině firem se dnes již lze běžně setkat se zákazem

komunikace o platech jednotlivců. Jednou z možností získání relevantních údajů o platech jednotlivců je využití internetového průzkumu platů. Společnost Profesia použila pro genderovou studii dotazníky vyplněné respondenty spolu s údaji poskytnutými od zaměstnavatelů, kteří zveřejňují nabídky práce a uvádějí minimální a maximální výši mzdy, kterou zájemcům poskytují. Dále byly využity také informace o očekávané výši platu, kterou žadatelé o práci uvádějí ve svých životopisech. Zveřejněné údaje přitom vždy splňují následující podmínky: (Maršíková, 2010)

- Získané informace jsou uznané internetovým portálem www.platy.cz;
- Výstup z dotazníku je ve vzorku pouze jeden rok;
- Vyplněné dotazníky nejsou dále upravovány;
- Do výpočtů není zahrnována inflace spolu s životními náklady;
- Výše platu připadající na jeden region není odhadována podle jiného regionu.

Provedené šetření pak přineslo výsledky, které jsou uspořádány v níže uvedeném obrázku.

Obr. 4.3: Plat žen a mužů podle dosaženého vzdělání

Zdroj: Data společnosti Profesia, *MercesPro_TUL_Final-predchozi.xls*; list pro r. 2010 TAB5-pozicie&pohlaví, vlastní zpracování

Na základě šetření provedeného v rámci portálu Platy.cz vydělávají české ženy v průměru o pět a půl tisíce korun méně než muži stejného věku a vzdělání. Při srovnání údajů z výše uvedeného obrázku 4.3 je přitom patrné, že nejvyššího rozdílu ve výdělcích je dosahováno u kategorie mužů a žen majících vysokoškolské vzdělání prvního stupně, tedy vzdělání zakončené bakalářským titulem. Diferenciace výdělků mezi pohlavími jsou realitou napříč celým hospodářstvím i všemi regiony. (Maršíková, 2010)

5 Analýza vzdělání a dopad na trh práce

Statistická šetření, zajišťována Českým statistickým úřadem, probíhají v souladu se zákonem č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů, přičemž přehled jednotlivých statistických zjištění je každoročně zveřejňován prostřednictvím vyhlášky o Programu statistických zjišťování. Daná zkoumání lze rozdělit do jednotlivých oblastí zajišťujících snazší orientaci a přehlednost. Následující kapitoly jsou založeny na spolupráci s Českým statistickým úřadem, přičemž poskytnutá data pramení z oblasti výběrového šetření pracovních sil a prohlubují kvalitu informací o charakteru zaměstnanosti a nezaměstnanosti obyvatelstva i dalších souvisejících jevech. Provedená zkoumání umožňují sledovat postavení a vývoj různých typů respondentů. Klíčovými dokumenty jsou především výroční zprávy a publikace obsahující informace o vývoji trhu práce, nezaměstnanosti a vzdělanosti.

5.1 Důsledek zmasovění přístupu ke vzdělání

Jedním z faktorů, které vzdělání ovlivňují, je bezpochyby čas. Ten dokázal v rámci samotného vývoje vzdělání odstranit různé předsudky a překážky. Ženy se stávaly rovnocennými studenty a jejich příchod na univerzity byl postupem času vítán, nikoli zakazován. V rámci vlivu potřeb moderního světa si rovněž jedinci čím dál více uvědomují sílu a význam vzdělání, což se samozřejmě odráží na vývoji počtu vzdělanců v jednotlivých kategoriích. O konkrétním vývoji v rámci zmasovění přístupu a vlivu demokratizace ve vzdělání je pojednáno v následujících kapitolách.

5.1.1 Vývoj vzdělání mužů ve věku 15 a více let

V rámci téměř dvacetiletého vývoje lze konstatovat určitá tvrzení. Jedním z nich je, že procentuální podíl jedinců se základním vzděláním v rámci časového sledu vykazuje značný pokles. Tato úroveň zajišťuje zpravidla jen základní potřeby a lidé jsou odkázáni především k práci nejnižších úrovní. Téměř polovina mužské populace vykazuje vzdělání střední úrovně bez maturity, přičemž i tento směr postupně čelí mírnému poklesu. Oproti

tomu vzdělání střední úrovně zakončené maturitou získává u mužů čím dál větší oblibu, ačkoliv jeho zastoupení je téměř poloviční než u předešlé kategorie. Z níže uvedené tabulky 5.1 vyjadřující procentuální vývoj vzdělání u mužů lze vyvodit závěr, že v časovém sledu muži čím dál více upřednostňují vzdělání vyšších stupňů.

Tab. 5.1: Vývoj vzdělání mužů ve věku 15 a více let (v %)

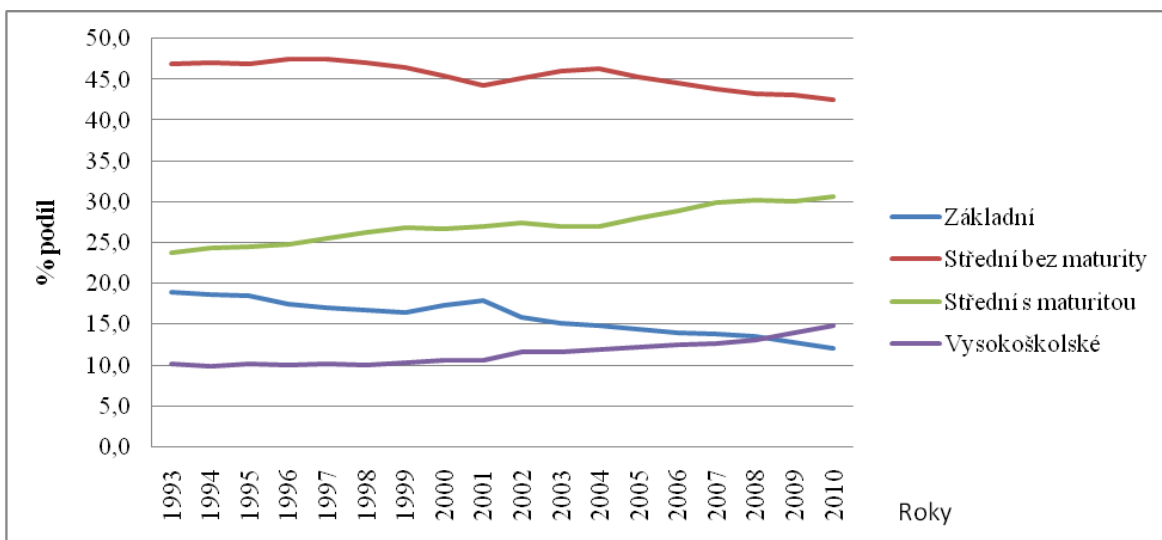
	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Základní	19,0	18,7	18,5	17,5	17,0	16,8
Střední bez maturity	46,9	47,0	46,9	47,5	47,5	47,0
Střední s maturitou	23,8	24,4	24,5	24,9	25,5	26,3
Vysokoškolské	10,1	9,8	10,1	10,0	10,1	9,9

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Základní	16,4	17,4	18,0	15,9	15,2	14,9
Střední bez maturity	46,4	45,4	44,3	45,1	46,1	46,3
Střední s maturitou	26,9	26,7	27,1	27,5	27,1	27,0
Vysokoškolské	10,3	10,5	10,6	11,5	11,5	11,8

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Základní	14,4	14,0	13,8	13,5	12,8	12,0
Střední bez maturity	45,3	44,6	43,8	43,2	43,1	42,5
Střední s maturitou	28,1	28,9	29,9	30,3	30,1	30,7
Vysokoškolské	12,1	12,5	12,6	13,0	13,9	14,8

Zdroj: Czso.cz, 2011. Česká republika od roku 1989 v číslech. Vzdělání obyvatelstva ve věku 15 a více let podle výsledků "Výběrového šetření pracovních sil" [online]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0104.pdf [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Názornější představy lze dosáhnout uspořádáním dat do grafického zpracování, kde pomocí vývojových křivek je možné poměřovat rostoucí či klesající tendence. Z obrázku 5.1 je zřejmé, že vzdělání základní a střední bez maturity, lze ve sledovaném období charakterizovat mírně klesajícím vývojem, přičemž od roku 2005 čelí tyto dvě úrovně vzdělání zřejmému poklesu až do roku 2010. U středního vzdělání s maturitou a vysokoškolského stupně mají vývojové křivky tendenci zpravidla růst a vysokoškolské vzdělání má od roku 1999 pouze rostoucí charakter.

Obr. 5.1: Procentuální vývoj vzdělanosti mužů

Zdroj: Czso.cz, 2011. Vzdělání obyvatelstva ve věku 15 a více let podle výsledků "Výběrového šetření pracovních sil" [online]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0104.pdf [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

5.1.2 Vývoj vzdělání žen ve věku 15 a více let

Stejně jako u mužů, tak i u žen první dvě kategorie vzdělání, tedy základní a středoškolské bez maturity, vykazují během časového vývoje klesající charakter. Zatímco muži vykazují značný procentuální rozdíl v účasti mezi základním a středním vzděláním bez maturity, u žen lze tento rozdíl považovat do roku 2002 za nevýznamný. Při zaměření se na zbylé dva stupně vzdělání lze konstatovat, že v porovnání s muži ženy dosahují podstatně vyšších hodnot v rámci středoškolského vzdělání ukončeného maturitou, ale na druhé straně v začátcích sledovaného vývoje téměř pouze polovičního zastoupení ve vysokoškolském. Zatímco muži svůj procentuální podíl na vysokoškolském vzdělání zahajují na úrovni vyšší než 10 %, ženy dosahují výchozí úrovně 5,7 %. Samotný vývoj vysokoškolského vzdělání je spíše pozvolnější a teprve v závěru sledovaného období lze hovořit o hodnotovém přiblížení žen k mužům. Hodnoty v tabulce 5.2 lze z určitých hledisek přirovnat k vývoji, který vykazují muži, ačkoliv nelze přehlédnout rozdílný přístup žen ke střednímu a vysokoškolskému vzdělání.

Tab. 5.2: Vývoj vzdělání žen ve věku 15 a více let (v %)

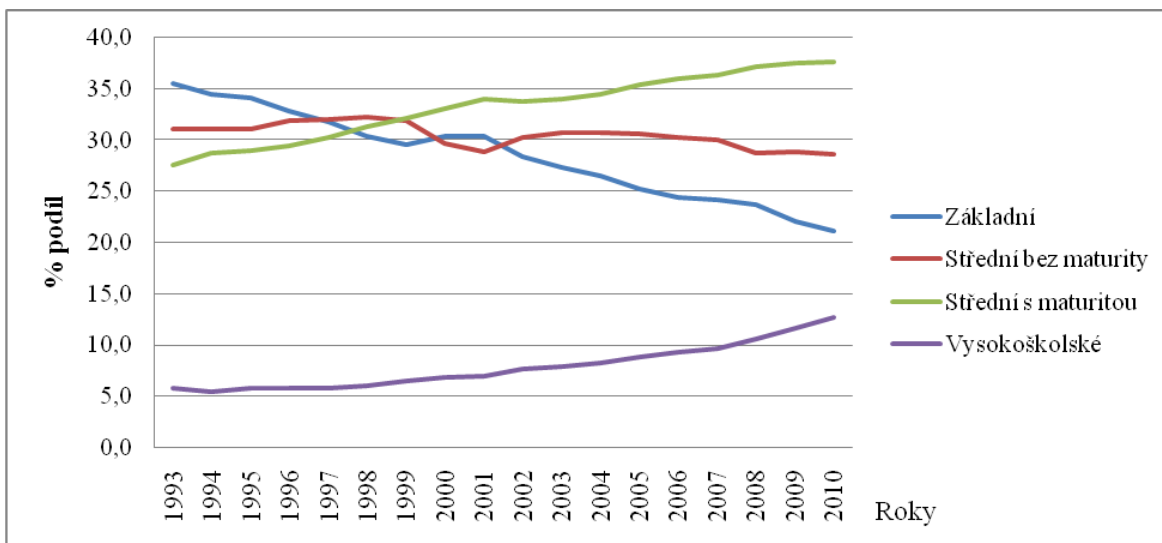
	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Základní	35,5	34,4	34,1	32,8	31,7	30,4
Střední bez maturity	31,1	31,1	31,1	31,9	32,1	32,3
Střední s maturitou	27,6	28,8	29,0	29,5	30,3	31,3
Vysokoškolské	5,7	5,4	5,8	5,7	5,8	6,0

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Základní	29,5	30,4	30,4	28,3	27,3	26,5
Střední bez maturity	31,9	29,7	28,8	30,3	30,8	30,8
Střední s maturitou	32,1	33,1	34,0	33,8	34,0	34,5
Vysokoškolské	6,5	6,8	6,9	7,6	7,9	8,2

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Základní	25,2	24,4	24,1	23,7	22,0	21,1
Střední bez maturity	30,6	30,3	30,0	28,7	28,8	28,6
Střední s maturitou	35,4	36,0	36,3	37,1	37,5	37,6
Vysokoškolské	8,8	9,3	9,6	10,6	11,6	12,7

Zdroj: Czso.cz, 2011. Česká republika od roku 1989 v číslech. Vzdělání obyvatelstva ve věku 15 a více let podle výsledků "Výběrového šetření pracovních sil" [online]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0104.pdf [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Pro lepší orientaci a porovnání lze opět využít grafického uspořádání prostřednictvím obrázku 5.2 prokazujícího odlišnost přístupu žen ke vzdělání. Ten se především odráží v rozdílném průběhu vývojových křivek základního a středního vzdělání. Základní vzdělání je čteněji zastoupeno než u mužů, ale také křivka zobrazující průběh vývoje klesá výrazně rychleji než u opačného pohlaví. Ženy na rozdíl od mužů velmi výrazně od roku 2002 upouštějí od základního vzdělání a své síly napínají na získání vzdělání ukončeného maturitním osvědčením. Zatímco hodnoty středního vzdělání bez maturity u žen vykazují obdobný vývoj jako u mužů, vývoj středního vzdělání ukončeného maturitou nelze považovat dle získaných hodnot za výrazně odlišný pro obě pohlaví. Stejně tak charakter růstu vývoje vysokoškolského vzdělání je po obě pohlaví v podstatě shodný. Největší odlišnost vývojových křivek oproti opačnému pohlaví lze vidět v období mezi roky 1997 až 2001, kdy dochází k četnému prolínání vývojových křivek základního a středního vzdělání.

Obr. 5.2: Procentuální vývoj vzdělanosti žen

Zdroj: Czso.cz, 2011. Vzdělání obyvatelstva ve věku 15 a více let podle výsledků "Výběrového šetření pracovních sil" [online]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0104.pdf [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

5.2 Vývoj vysokoškolského vzdělání v Libereckém kraji

Následující kapitola je věnována vývoji vzdělanosti mužů a žen se zaměřením na míru podílu Libereckého kraje na celkových veličinách. Středem pozornosti je opět porovnání rozdílnosti přístupu pohlaví ke vzdělání a jejich preferencí. Zkoumání je založeno na relativních hodnotách získaných prostřednictvím výběrového šetření pracovních sil. To bylo provedeno Českým statistickým úřadem v časovém úseku sedmi let.

5.2.1 Vývoj vysokoškolského vzdělání mužů

Hodnoty v níže uvedené tabulce 5.3 potvrzují tvrzení rozdílnosti přístupu obou pohlaví ke vzdělání z předešlé kapitoly, přičemž procentuální vyjádření je odvozeno od počtu jednotlivců na různých stupních vzdělání. Liberecký kraj z pohledu počtu obyvatel dle Českého statistického úřadu zaujímá sedmou pozici. Následující tabulka 5.3 je tedy zaměřena na hodnoty vývoje v rámci vzdělanosti mužů a to jak z pohledu celkových veličin, tak z pohledu vývoje v Libereckém kraji. Vývoj v Libereckém kraji přitom

nevykazuje významné odlišnosti v porovnání s předešlým šetřením, které bylo provedeno v kapitole 5.1.1. Podrobnější analýza je provedena v rámci grafického zpracování.

Tab. 5.3: Vývoj vzdělanosti mužů v Libereckém kraji v letech (v %)

	2004		2005		2006	
	celkem	Liberec	celkem	Liberec	celkem	Liberec
Základní	14,7	16,0	14,3	15,9	13,8	16,6
Střední bez maturity	46,3	48,6	45,3	50,9	44,6	49,8
Střední s maturitou	27,0	27,1	28,1	24,9	38,9	25,1
Vysokoškolské	11,8	7,9	12,1	8,2	12,5	8,5

	2007		2008		2009	
	celkem	Liberec	celkem	Liberec	celkem	Liberec
Základní	13,6	16,6	13,3	16,3	12,7	14,5
Střední bez maturity	43,8	48,2	43,2	47,1	43,1	49,0
Střední s maturitou	29,9	26,7	30,3	28,2	30,1	26,9
Vysokoškolské	12,6	8,4	13,0	8,3	13,9	9,2

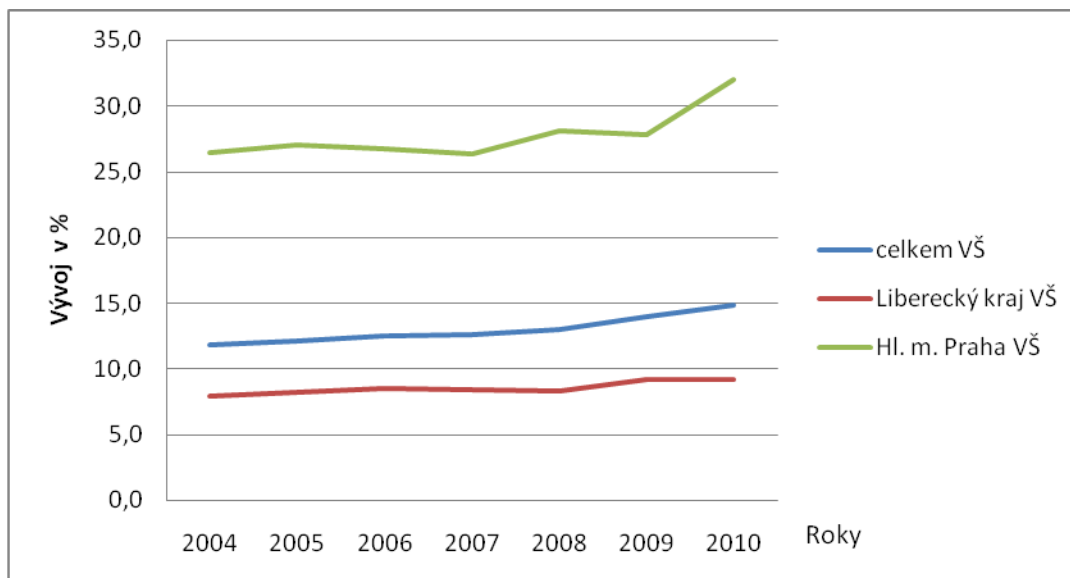
	2010	
	celkem	Liberec
Základní	11,9	12,1
Střední bez maturity	42,5	48,3
Střední s maturitou	30,7	28,9
Vysokoškolské	14,8	10,6

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil. Vzdělanostní struktura populace [online]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/64003169C1/\\$File/31151102.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/64003169C1/$File/31151102.pdf) [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Nyní se zaměří pozornost pouze na vysokoškolské vzdělání v rámci Libereckého kraje v porovnání s celkovými hodnotami. Pro dané šetření a větší přehlednost se využije grafického zpracování, které je uvedeno níže na obrázku 5.3. Vývoj křivek naznačuje neustálý růst, avšak v Libereckém kraji je tento vývoj pozvolnější a hodnoty se pohybují pod úrovní celkového vývoje. Tento fakt může být důsledkem počtu univerzit působících v daném kraji. Ke zvýšení celkových hodnot jistě přispívají i další kraje se silnějším zastoupením univerzit. Hodnoty výrazně posiluje kraj Hlavního města Prahy, který byl pro názornost také zanesen do grafického zpracování. Vývojová křivka se nachází po celé

sledované období vysoce nad celkovým vývojem. Zatímco v Libereckém kraji působí pouze Technická Univerzita, v Praze je univerzit hned několik, což samozřejmě pozitivně ovlivňuje počet vysokoškolsky vzdělaných jedinců a tlačí tak celkové hodnoty vzhůru.

Obr. 5.3: Vývoj vzdělanosti mužů v Libereckém kraji

Zdroj: Czso.cz, 2011. Vzdělanostní struktura populace [online]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/64003169C1/\\$File/31151102.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/64003169C1/$File/31151102.pdf) [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

5.2.2 Vývoj vysokoškolského vzdělání žen

Zde je pozornost věnována shodné problematice vývoje vzdělání v rámci Libereckého kraje, ale z pohledu přístupu žen. Vzhledem k tomu, že ani zde vývojově ženy v Libereckém kraji nevykazují značné odlišnosti od šetření provedeného ve výše uvedené kapitole 5.1.2, věnované celkovému vývoji vzdělanosti všech úrovní, zaměří se nyní pozornost opět pouze k vysokoškolskému vzdělání. Provedená šetření neprokázala v rámci charakteru vývojových křivek odlišnost přístupu pohlaví k této úrovni vzdělání. Rozdíl spočívá pouze v početní převaze vysokoškolsky vzdělaných mužů, ale obě křivky jsou i nadále pozvolně rostoucí. Následující přehled uvedený v tabulce 5.4 opět poslouží pro grafické zpracování, na základě kterého lze vyvozovat další charakteristiky ve vývoji vysokoškolsky vzdělaných žen.

Tab. 5.4: Vývoj vzdělanosti žen v Libereckém kraji v letech (v %)

	2004		2005		2006	
	celkem	Liberec	celkem	Liberec	celkem	Liberec
Základní	26,3	26,7	25,1	27,1	24,3	26,5
Střední bez maturity	30,8	34,0	30,6	33,3	30,3	33,9
Střední s maturitou	34,5	34,1	35,4	32,2	36,0	32,7
Vysokoškolské	8,2	5,0	8,8	7,4	9,3	6,9

	2007		2008		2009	
	celkem	Liberec	celkem	Liberec	celkem	Liberec
Základní	24,0	25,2	23,6	25,6	21,9	22,8
Střední bez maturity	30,0	33,7	28,7	34,1	28,8	35,1
Střední s maturitou	36,3	33,8	37,1	33,0	37,5	33,2
Vysokoškolské	9,6	7,0	10,6	7,0	11,6	8,7

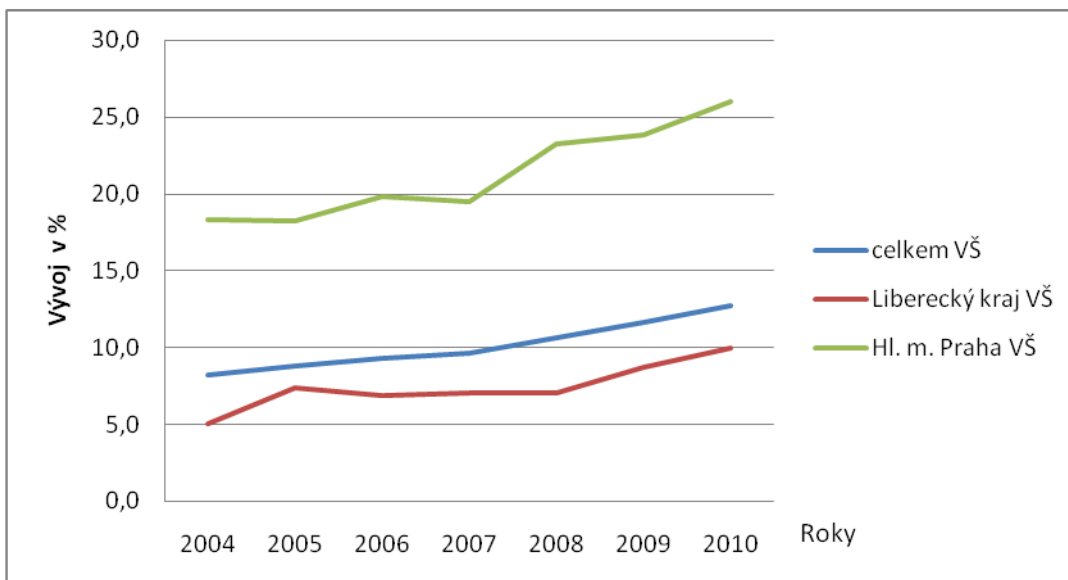
	2010	
	celkem	Liberec
Základní	20,9	21,8
Střední bez maturity	28,6	32,5
Střední s maturitou	37,6	35,7
Vysokoškolské	12,7	10,0

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil. Vzdělanostní struktura populace [online]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/64003169C1/\\$File/31151102.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/64003169C1/$File/31151102.pdf) [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Jak naznačuje grafické zpracování uvedené níže na obrázku 5.4, charakter vývojové křivky znázorňující celkový průběh vysokoškolsky vzdělaných žen se od vývoje mužů v podstatě neliší. Obě křivky mají přibližný rostoucí vývoj. Jistou shodu lze nalézt i ve vývoji dané úrovně vzdělání v rámci Libereckého kraje. Opět se hodnoty po celou dobu pohybují pod úrovní znázorňující celkový průběh, ale oproti mužům vykazují ženy rozhodně strmější růst. V roce 2010 ženy atakují hranici 10 %, zatímco muži se k této hranici pouze přibližují. Možný důvod podobného vývoje v Libereckém kraji, tedy opět pod hranicí celkového průběhu, lze vysvětlit stejným způsobem jako u mužů. Pokud se tedy zanesou hodnoty charakterizující průběh vysokoškolsky vzdělaných žen v kraji Hlavního města Prahy, vývojová křivka se opět nachází vysoce nad úrovní celkových hodnot, přičemž

průběh u žen je sice výrazněji dynamičtější než u mužů, ale i přesto se na konci sledovaného období, tedy v roce 2010, teprve přiblíží výchozí hodnotě mužů s VŠ.

Obr. 5.4: Vývoj vzdělanosti žen v Libereckém kraji

Zdroj: Czso.cz, 2011. Vzdělanostní struktura populace [online]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/64003169C1/\\$File/31151102.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/64003169C1/$File/31151102.pdf) [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Dle Českého statistického úřadu je Česká republika rozdělena na 14 krajů, lze tudíž předpokládat, že to nebude jen Praha, která hodnoty znázorňující celkový průběh tlačí směrem nahoru. Přehled počtu univerzit v daných krajích je uveden na obrázku 5.5 níže. Z grafického přehledu lze usuzovat, že také Brno společně s Jihočeským krajem přispívají k vyšším celkovým hodnotám. Lze vyslovit poznatek, že čím větší počet vysokých škol v daném kraji, tím vyšší koncentrace vysokoškolských studentů. Proto kraje s jednou či dvěma vysokými školami budou mít pravděpodobně své vývojové křivky vždy pod celkovým vývojem.

Obr. 5.5: Přehled počtu vysokých škol v jednotlivých krajích

Zdroj: prostorwe.cz.cz, 2012. Mapa vysokých škol v ČR [online]. Dostupné z:

http://www.prostorweb.cz/prostor/mapa_vs.pdf [vid. 2011-02-23]. Vlastní zpracování.

5.3 Vliv dosaženého vzdělání na nezaměstnanost

V následujících kapitolách se zaměří pozornost na dopad vzdělání z pohledu úspěšnosti jedince na trhu práce. Otázkou zkoumání je, do jaké míry muže a ženy dosažené vzdělání pojistí a zda stejná úroveň získaného vzdělání pojistí obě pohlaví totožně. Pokud daná šetření neprokážou stejnou míru ochrany dané úrovně vzdělání, zkoumání se zaměří na zjištění, které vzdělání více pojišťuje na trhu práce ženy a které muže.

5.3.1 Nezaměstnanost mužů dle dosaženého vzdělání

Pokud se položí otázka, jaký stupeň vzdělání se nejvíce vyplatí, lze počítat s odpovědí, že co nejvyšší, to nejlepší. Ovšem ne všichni mají tu možnost studovat tak dlouho, dokud diplom nezískají. Hodnoty v níže uvedené tabulce 5.5 jsou tedy zaměřené na stupně vzdělání a na to, do jaké míry dokážou pojistit jedince v rámci sledovaného časového úseku. V tomto případě časové období bude pětileté. Procentuální výše nezaměstnanosti je přitom odrazem celkového množství mužů v daném roce a dané úrovně vzdělání a počtem mužů, kteří práci nesehnali, byť mají stejné vzdělání jako muži pracující.

Tab. 5.5: Nezaměstnanost mužů dle dosaženého vzdělání

	2006	2007	2008	2009	2010
Základní	5,0 %	3,9 %	3,4 %	3,1 %	4,3 %
Střední bez maturity	2,3 %	1,6 %	1,1 %	1,2 %	2,0 %
Střední s maturitou	1,0 %	0,6 %	0,5 %	0,4 %	0,9 %
Vysokoškolské	0,7 %	0,3 %	0,3 %	0,4 %	0,6 %

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil. Dlouhodobá nezaměstnanost dle úrovně vzdělání [online]. Dostupné z:

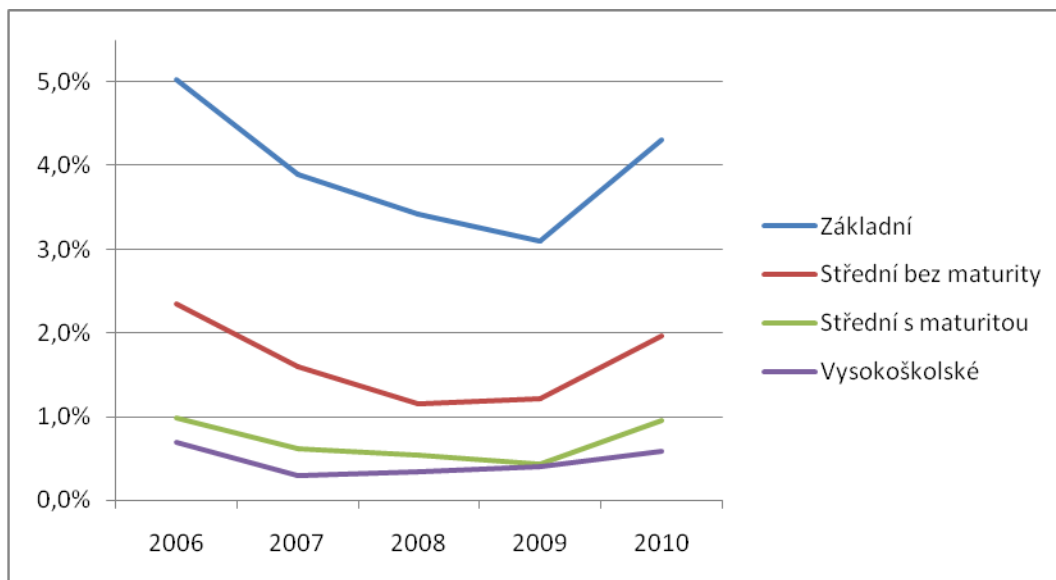
http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Uvedené hodnoty vedou k názoru, že vysokoškolsky vzdělaní muži trpí oproti ostatním stupňům vzdělání nezaměstnaností skutečně nejméně. V případě provádění závěrů je důležité přihlédnout k početnímu zastoupení jednotlivých kategorií. Z předešlých šetření lze vyvodit závěr porovnatelného zastoupení nejnižšího a nejvyššího stupně vzdělání, přičemž základní vzdělání čelí neustálému poklesu oproti vysokoškolskému, které i nadále roste. Malý počet jedinců vysokoškolsky vzdělaných bude jistě čelit menší míře nezaměstnanosti oproti hojně zastoupenému stupni středního vzdělání bez maturity, ve kterém muži vykazují nejvyšší zastoupení.

Pro malou demonstraci lze například využít představy, kdy v jednom kraji bude žádat o práci 40 zedníků a 40 bakalářů a inženýrů. Asi nebude velkým překvapením, pokud konečná situace dopadne tak, že nadále 20 zedníků bude žádat o práci a pouze 10 vysokoškoláků se na trhu práce neuplatní. Samozřejmě lze brát v úvahu, že i zedník může vykonávat zcela odlišnou práci, ale jistě jeho možné pole působení bude užší než možnosti jedinců vzdělaných v ekonomických a manažerských oborech.

Z grafického vyjádření je zřejmé, že u mužů dochází k protikladnému vývoji. Čím nižší vzdělání, tím muži trpí vyšší nezaměstnaností, přičemž rozdíl ve vývoji mezi středním vzděláním a vysokoškolským jistě nelze považovat za nijak dramatický. V roce 2009 dosahovala míra nezaměstnanosti u těchto dvou nejvyšších kategorií vzdělání dokonce stejné hodnoty. Za problematické lze považovat hodnoty nezaměstnanosti plynoucí ze základního vzdělání, ačkoli do roku 2009 mají klesající charakter. Je zřejmé, že muži

pouze takto vzdělání práci hledají nejhůře. Základní vzdělání tedy pojišťuje muže na trhu práce minimálně.

Obr. 5.6: Vývoj nezaměstnanost mužů dle dosaženého vzdělání v letech

Zdroj: Czso.cz, 2011. Dlouhodobá nezaměstnanost dle úrovně vzdělání [online]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

5.3.2 Nezaměstnanost žen dle dosaženého vzdělání

Hodnoty v tabulce 5.6 mají poněkud odlišný charakter. Ženy mající pouze základní vzdělání v podstatě také čelí nejvyšší nezaměstnanosti oproti ostatním stupňům, ale hodnoty zdaleka nedosahují takových rozměrů jako u mužů. Ženy takto vzdělané jsou na tom mnohem lépe než muži na stejné úrovni. U středního vzdělání lze dojít k závěru, že všeobecně pojišťuje lépe muže než ženy. Tím se lze dobrat k předešlým tvrzením ohledně větší oblíbenosti a zručnosti mužů v technických oborech. Středoškolské vzdělání bez maturity pojišťuje ženy v průměru o 0,7 % méně než muže a s maturitou v průměru o 0,4 % méně. U vysokoškolského vzdělání nelze považovat ani jedno pohlaví za zvýhodněné, tedy lépe pojištěné. Hodnoty vykazující míru nezaměstnanosti vysokoškolsky vzdělaných mužů i žen jsou téměř totožné.

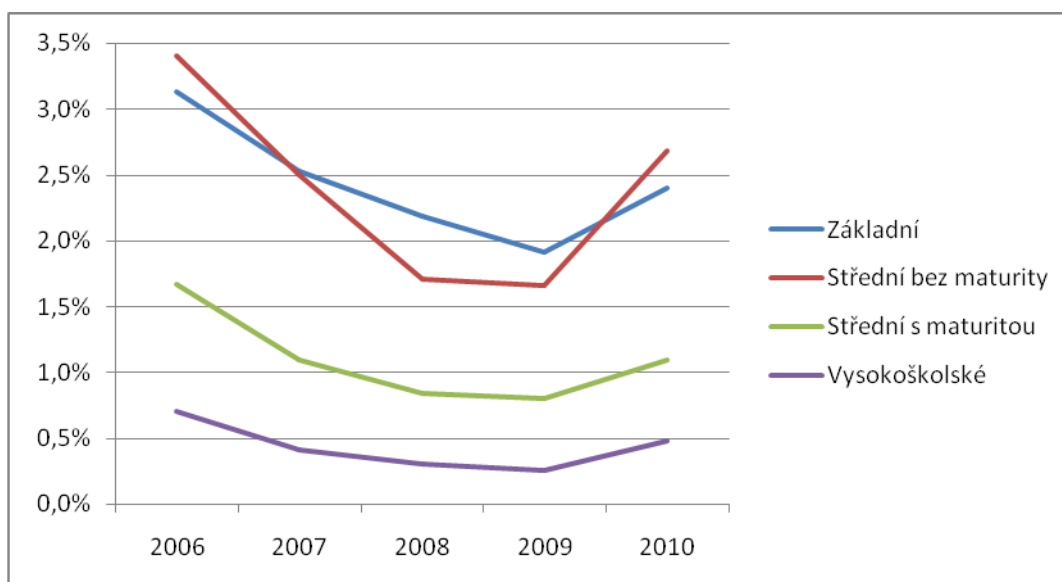
Tab. 5.6: Nezaměstnanost mužů dle dosaženého vzdělání

	2006	2007	2008	2009	2010
Základní	3,1%	2,5%	2,2%	1,9%	2,4%
Střední bez maturity	3,4%	2,5%	1,7%	1,7%	2,7%
Střední s maturitou	1,7%	1,1%	0,8%	0,8%	1,1%
Vysokoškolské	0,7%	0,4%	0,3%	0,3%	0,5%

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil. Dlouhodobá nezaměstnanost dle úrovně vzdělání [online]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

K názornější ilustraci vývoje se opět využije níže uvedený obrázek 5.6. Zatímco u mužů nedochází k prolínání jednotlivých křivek, u žen v časovém vývoji je možné nalézt takové období, kdy ženy se středním vzděláním trpěly stejnou mírou nezaměstnanosti jako ženy mající pouze základní vzdělání. Lze tudíž přijmout názor, že muže středoškolské vzdělání pojišťuje rozhodně více než ženy, na druhou stranu ženy základního vzdělání čelí menší nezaměstnanosti než muži této úrovně. Nižší vzdělání pojišťuje stále lépe ženy, zatímco vysokoškolské vzdělání pojišťuje obě pohlaví srovnatelně. Pouze středoškolské vzdělání bez maturity lépe pojišťuje muže, ale hodnoty nevypovídají o přílišné rozdílnosti.

Obr. 5.7: Vývoj nezaměstnanost žen dle dosaženého vzdělání v letech

Zdroj: Czso.cz, 2011. Dlouhodobá nezaměstnanost dle úrovně vzdělání [online]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

5.4 Vliv dosaženého vzdělání na pracovní pozici

Pokud se jedinec rozhodne investovat do vzdělání, jistě nejprve zváží otázku návratnosti takovýchto investic. Zpravidla je přitom očekáváno, že vyšší vzdělání zajistí vyšší pracovní pozici spojenou s adekvátním finančním ohodnocením. Zároveň jedinec spoléhá na svoji zvyšující se konkurenceschopnost na trhu práce a tím na minimální postižení v podobě nezaměstnanosti. Následující kapitoly se věnují způsobu, jak se dosažené vzdělání odrazí na získané pracovní pozici, tj. zda obě pohlaví srovnatelného vzdělání mají stejné možnosti uplatnění a vyplývají jim porovnatelné výhody. Předmětem zájmu je tedy reálný dopad vzdělání na trh práce. Šetření realizovaná Českým statistickým úřadem byla provedena v rámci sektoru národního hospodářství, kde jednotlivé kategorie pracovních pozic byly rozčleněny dle následující struktury:

- 1 – Zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci;
- 2 – Vědečtí a odborní duševní pracovníci;
- 3 – Techničtí, zdravotničtí a pedagogičtí pracovníci (včetně příbuzných oborů);
- 4 – Nižší administrativní pracovníci (úředníci);
- 5 – Provozní pracovníci ve službách a obchodě;
- 6 – Kvalifikovaní dělníci v zemědělství a lesnictví (včetně příbuzných oborů);
- 7 – Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři;
- 8 – Obsluha strojů a zařízení;
- 9 – Pomocníci a nekvalifikovaní pracovníci;
- 0 – Příslušníci armády.

5.4.1 Pracovní pozice mužů v sektoru národního hospodářství

Pokud se rozčlení jednotlivé úrovně vzdělání, dochází k níže uvedeným závěrům. Hodnoty uvedené v tabulce 5.7 vyjadřují počet mužů v tisících na jednotlivých pracovních pozicích. Muži mající základní vzdělání nejvíce obsazují pracovní pozice pod číselným označením 7, 8, 9, přičemž nejhojněji jsou zaměstnání v sektoru obsluhy strojů a zařízení. Hodnoty samozřejmě ukazují, že takto vzdělaní jedinci se vyskytují i na vyšších pozicích, ale tyto hodnoty lze považovat za nevýznamné.

Středoškolsky vzdělaní muži nemající maturitu se nejvíce realizují v oborech pod skupinami 5, 7 a 8, přičemž nejsilnější skupinou jsou řemeslníci a kvalifikovaní výrobci a dále zpracovatelé s opraváři. Sedmá kategorie je zastoupena nejsilněji ze všech sledovaných. V rámci porovnání dochází ke krytí jedinců se základním vzděláním a středoškolským bez maturity na pozicích obsluhy strojů a strojních zařízení, přičemž zastoupení této kategorie jedinci se základním vzděláním je několikanásobně nižší než jedinci se střední školou bez maturity.

Muži mající středoškolské vzdělání zakončené maturitní zkouškou nejvíce obsazují pozice ve skupinách 3 a 7, přičemž sedmá kategorie, tedy řemeslníci, jsou takto vzdělanými muži zastoupeni v poměrně nižším počtu než předešlá kategorie. Své vzdělání tedy v nejvyšším počtu uplatňují na pozicích technických, zdravotnických a pedagogických pracovníků. Ostatní pracovní pozice jsou zde samozřejmě zastoupeny také, ale opět nelze hovořit o významných hodnotách.

Poslední kategorie, tedy vysokoškolsky vzdělaní muži, mají své nejvyšší zastoupení v prvních třech skupinách, přičemž nejsilněji obsazují pracovní pozice na úrovni vědeckých a odborných pracovníků.

Tab. 5.7: Vliv dosaženého vzdělání mužů na pracovní pozici (v tis.)

	2004				2005				2006			
	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ
1	2,7	36,5	90,1	81,4	1,4	36,5	87,9	81,2	1,8	39,9	100,8	83,9
2	0,3	7,6	57,1	178,2	-	6,5	52,8	197,9	-	6,2	56,7	195,5
3	3,6	68,3	287,9	103,8	2,9	70,7	307,6	105,6	3,1	72,6	299,8	111,3
4	3,3	26,9	39,3	3,6	2,2	30,1	45,6	4,5	3,6	32,8	42,9	4,8
5	9,6	105,4	82,9	7,9	6,2	96,8	94,0	7,1	8,3	90,9	90,4	7,7
6	5,7	32,3	9,1	1,9	3,9	31,7	10,5	1,6	3,8	27,0	11,1	1,8
7	21,9	648,1	116,9	5,1	20,7	628,8	124,6	3,9	23,3	610,9	134,2	4,5
8	34,7	347,2	79,8	2,6	36,9	361,4	86,0	3,2	39,3	370,9	101,3	3,7
9	32,4	83,4	19,0	2,2	32,3	86,3	19,7	1,4	32,5	85,3	21,3	2,2
0	0,9	5,1	8,3	7,3	-	1,5	6,3	5,4	-	3,1	7,0	5,0

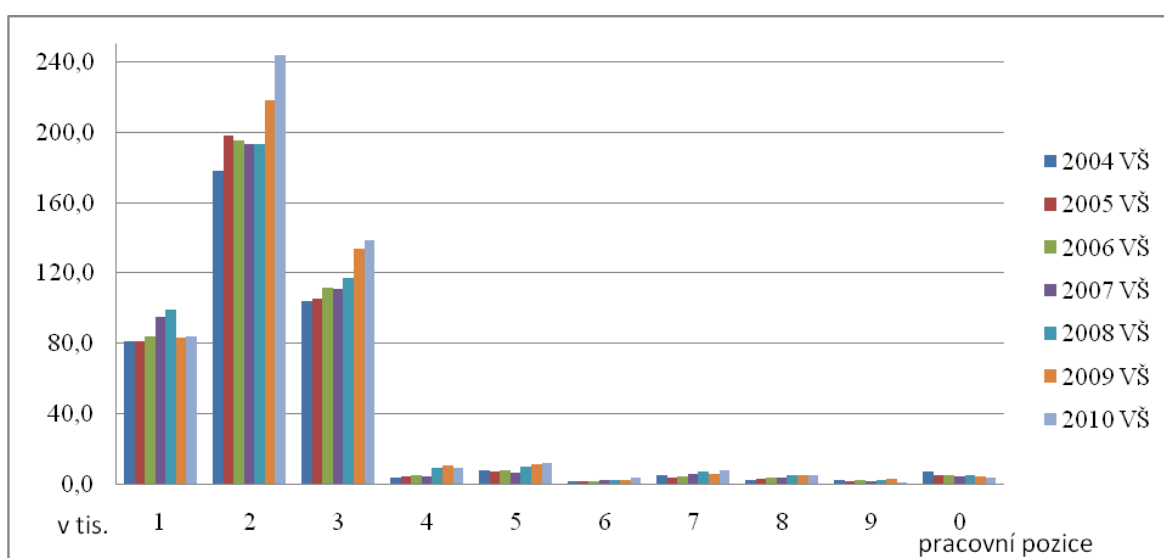
	2007				2008				2009			
	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ
1	2,8	33,2	103,0	94,8	2,0	34,9	103,5	99,5	1,3	35,0	88,6	83,1
2	-	5,9	64,3	193,1	-	7,2	65,5	193,5	0,8	5,1	68,5	218,0
3	4,2	78,3	322,8	110,8	4,0	77,3	333,1	117,3	3,0	76,5	339,3	133,6
4	4,1	28,2	46,8	4,7	3,0	30,8	48,0	9,2	3,2	36,7	46,4	10,7
5	8,9	86,0	91,0	6,5	7,6	87,4	92,8	10,2	8,9	86,8	98,3	11,5
6	4,1	27,6	11,7	2,4	4,3	26,1	9,5	2,2	3,4	23,2	9,9	2,3
7	27,4	625,2	146,3	6,1	27,7	636,0	157,2	7,1	26,0	604,7	145,6	5,5
8	39,0	365,2	97,7	4,0	37,4	364,5	95,8	4,9	33,8	359,1	97,6	5,3
9	33,5	91,3	19,3	1,7	34,7	87,7	22,2	2,2	30,9	81,1	22,3	2,9
0	-	2,0	6,4	4,4	-	2,9	7,3	5,0	-	2,4	6,8	4,5

	2010			
	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ
1	0,7	25,8	78,0	84,3
2	-	1,1	29,8	243,4
3	2,7	73,3	357,0	138,6
4	2,4	35,7	47,6	9,4
5	7,2	86,8	99,9	12,0
6	3,6	25,7	12,5	3,7
7	23,7	583,5	154,1	8,1
8	31,3	362,0	112,9	4,8
9	29,2	70,5	20,4	1,2
0	-	2,2	7,9	3,8

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil. Zaměstnanost v NH dle vzdělání [online]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Následující grafické zpracování je zaměřeno pouze na muže mající vysokoškolské vzdělání. Na první pohled je zřejmé jakému oboru takto vzdělání muži dávají přednost, ale také nelze vyloučit jejich účast v oborech hodících se pro podstatně nižší vzdělání. Po roce 2008 je zaznamenán značný nárůst mužů na pozice vědeckých pracovníků. Růst v oblasti zdravotnických a pedagogických oborů lze považovat vcelku za plynulý.

Obr. 5.8: Pracovní pozice vysokoškolsky vzdělaných mužů

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost v NH dle vzdělání [online]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

5.4.2 Pracovní pozice žen v sektoru národního hospodářství

Stejně jako u mužů, tak i zde je možné prostřednictvím tabulky 5.8 charakterizovat vývoj postupně od nejnižšího vzdělání až po vysokoškolské. Ženy se základním vzděláním stejně jako muži dosahují významného počtu ve skupinách 8 a 9, ale nově také v oblasti 5, tedy jako provozní pracovníci ve službách a obchodě. U mužů tato pozice nedosahuje významných charakteristik. Pro ženy se stává nejsilněji obsazovanou pozicí úroveň 9

neboli nekvalifikované pracovnice. Zde ženy dosahují téměř dvojnásobného počtu než muži.

Středoškolsky vzdělané ženy bez maturity se shodují s muži pouze v oblasti 8, přičemž i zde muži vykazují zhruba trojnásobný počet. Ženy na této úrovni vzdělání nejvíce obsazují pozice provozních pracovníků a i přesto, že daný vývoj vykazuje neustále klesající tendenci, ženy zastupují tyto pozice zhruba dvojnásobně než muži.

Značný rozdíl vykazují ženy s maturitou. Kategorie 3, tedy zdravotníci a pedagogičtí pracovníci, je nejhojněji zastoupena u obou pohlaví. Stejně tak obě pohlaví vykazují stále rostoucí charakter, ale ženy v této kategorii mají hodnoty zhruba o sto tisíc vyšší. Hlavní rozdíl středoškolsky vzdělaných mužů a žen lze spatřit ve skupině 4 obsahující nižší administrativní pracovníky. Zatímco muži v této skupině vykazují nevýznamné hodnoty, pro ženy se administrativní pozice stávají druhou nejčastěji obsazovanou pozicí.

Určitý rozdíl lze nalézt i mezi vysokoškolským vzděláním. Zatímco pro muže byly nejsilnější kategorie první tři, pro ženy se významná stává pouze druhá a třetí pracovní úroveň, přičemž vývoj u druhé kategorie pracovních pozic lze považovat za podobný. Hodnoty nevykazují žádné dramatické rozdílnosti. Oproti tomu u kategorie 3 je vývoj u obou pohlaví rostoucí, ale u žen je rozhodně pozvolnější než u mužů, jejichž hodnoty přibývají dynamičtějším tempem.

Tab. 5.8: Vliv dosaženého vzdělání žen na pracovní pozici (v tis.)

	2004				2005				2006			
	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ
1	0,4	15,1	44,3	21,3	1,4	14,4	47,2	24,2	1,7	14,5	51,6	24,0
2	0,8	4,7	87,5	162,9	-	4,8	82,3	170,9	-	3,6	75,0	181,7
3	5,7	38,2	402,1	63,9	5,8	38,0	441,0	67,8	5,7	38,9	450,6	74,5
4	12,7	69,8	206,7	11,0	10,6	73,5	181,7	9,5	9,9	66,9	168,8	8,9
5	34,3	234,9	98,6	3,9	31,0	232,3	102,0	5,8	33,7	238,8	107,2	6,7
6	9,5	18,7	4,3	0,0	7,3	15,1	5,2	0,6	7,2	16,0	6,3	0,6
7	15,7	75,5	21,2	0,3	13,3	75,6	20,2	1,2	13,9	71,7	19,4	1,0
8	37,7	101,5	26,9	0,4	32,1	103,4	31,7	0,5	31,9	116,0	26,9	-
9	64,0	120,2	26,0	0,7	62,8	118,5	22,6	0,9	63,0	118,6	27,3	-
0	-	-	0,7	0,5	-	-	1,0	0,6	-	-	1,0	-

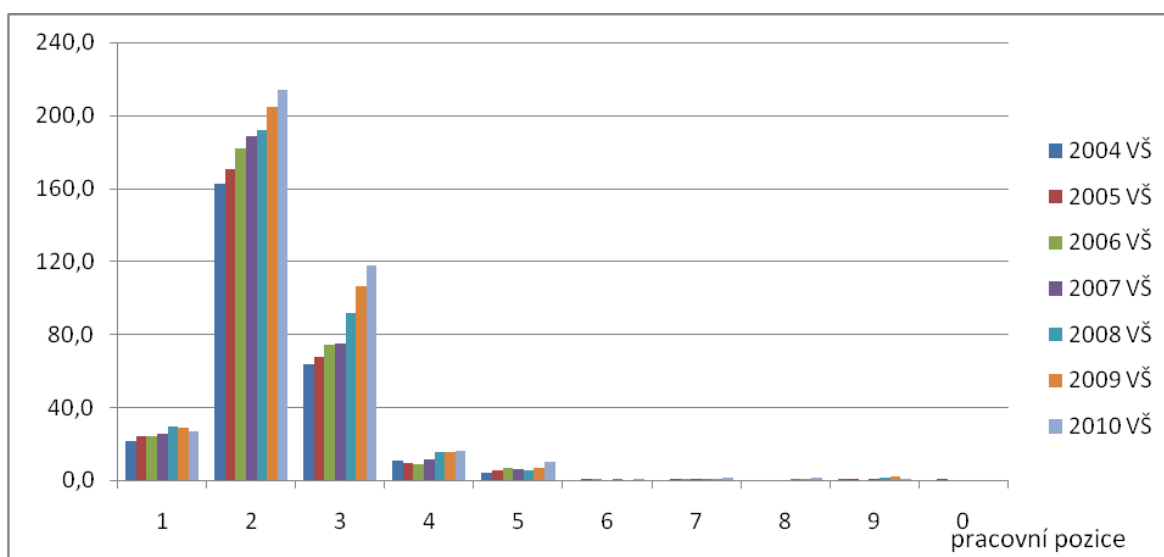
	2007				2008				2009			
	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ
1	1,9	14,6	51,7	25,5	1,2	13,8	49,3	29,3	1,4	11,1	43,4	29,0
2	-	4,3	86,9	188,4	-	3,3	94,6	191,9	-	3,4	81,1	205,0
3	5,9	41,2	460,5	75,1	5,6	44,1	461,9	91,5	5,8	43,8	468,1	106,2
4	11,5	64,0	173,0	11,3	12,1	55,6	179,0	15,4	10,0	65,8	174,5	15,5
5	33,6	236,6	109,3	6,1	31,7	228,9	114,5	5,8	33,0	228,3	113,4	7,1
6	7,5	14,1	5,6	-	5,9	13,8	5,8	0,7	5,2	12,4	5,7	-
7	14,5	74,0	20,6	0,9	14,0	74,1	18,0	0,6	10,3	60,4	17,0	0,7
8	31,0	116,9	27,8	-	33,3	112,7	27,0	1,0	29,0	104,5	26,4	1,2
9	62,5	109,1	25,9	1,0	64,1	110,4	25,2	1,7	54,6	109,4	23,5	2,0
0	-	-	1,0	-	-	-	0,8	-	-	-	0,6	-

	2010			
	ZŠ	SŠ b.	SŠ s.	VŠ
1	1,1	10,5	33,7	27,1
2	-	-	29,8	213,8
3	3,5	38,9	476,6	117,5
4	9,0	65,5	198,5	16,5
5	36,7	229,4	122,4	10,5
6	4,4	10,9	5,2	0,8
7	8,1	53,0	16,9	1,6
8	23,2	103,5	29,6	1,5
9	51,2	105,3	27,5	1,1
0	-	-	0,6	-

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil. Zaměstnanost v NH dle vzdělání [online]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Následující grafické zpracování je zaměřeno pouze na ženy mající vysokoškolské vzdělání. U první kategorie lze pozorovat sice nižší hodnoty mající však podobný trend jako u mužů. Také pro vysokoškolsky vzdělané ženy je nejsilněji zastoupena úroveň 2 vykazující vyrovnané tempo růstu ve sledovaném sedmiletém období. Třetí úroveň lze charakterizovat podobným vývojem jako u mužů, ale rozhodně s dynamičtější tempem růstu. Čtvrtou kategorií ženy zaujímají zhruba dvojnásobným rozdílem než muži. Závěrem lze konstatovat, že zatímco pro ženy jsou zbylé kategorie nevýznamné pro hodnocení, u mužů se setkáváme s minimálním zastoupením. Ze simulace vývoje lze usuzovat, že vysokoškolské vzdělání více ochraňuje muže než ženy, muži jsou také více ochotni pracovat se svým vzděláním i na podřadnějších pozicích.

Obr. 5.9: Pracovní pozice vysokoškolsky vzdělaných žen

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost v NH dle vzdělání [online]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

5.5 Závislost míry nezaměstnanosti na vzdělání

Tato kapitola se zabývá výpočtem (tj. změřením síly) a znázorněním závislosti míry nezaměstnanosti na dosaženém vzdělání. Nejprve je pozornost věnována celkové závislosti během sedmiletého časového období. Prostřednictvím grafického zpracování generovaného z dat poskytnutých Českým statistickým úřadem jsou posléze učiněna tvrzení, přičemž správnost výroků se ověří analýzou na základě daných hypotéz.

Následující tabulka 5.9 obsahuje hodnoty míry nezaměstnanosti v rámci sledovaného období sedmi let. Z uvedených hodnot vyplývá, že vyšší vzdělání snižuje míru nezaměstnanosti. Tento fakt lze ověřit modelem jednoduché regresní analýzy. Přičemž je důležité mít na paměti, že nezávislou ordinální proměnnou lze hierarchicky seřadit, ale mezi jednotlivými stupni není přesně měřitelný rozdíl. Lineární jednoduchý model určí funkci závislosti a změří její sílu. Provedená analýza přinesla následující výsledky. Vzhledem k tomu, že vypočtená hodnota P-value (nejnižší hladina významnosti, na které lze zamítnout nulovou hypotézu) nabývá nulové hodnoty, lze hovořit o závislosti mezi vysvětlovanou proměnnou (míra nezaměstnanosti) a proměnnou vysvětlující (úroveň vzdělání). Těsnost závislosti, vyjádřená indexem determinace, vykazuje hodnotu 70,22 %, kterou lze ještě považovat za střední těsnost závislosti. Tvar lineárního modelu nabývá v matematickém vyjádření podoby $Y = 27,5093 - 7,29314 x$, což vyjadřuje fakt, že každá další úroveň vzdělání snižuje míru nezaměstnanosti mužů přibližně o 7,3 %.

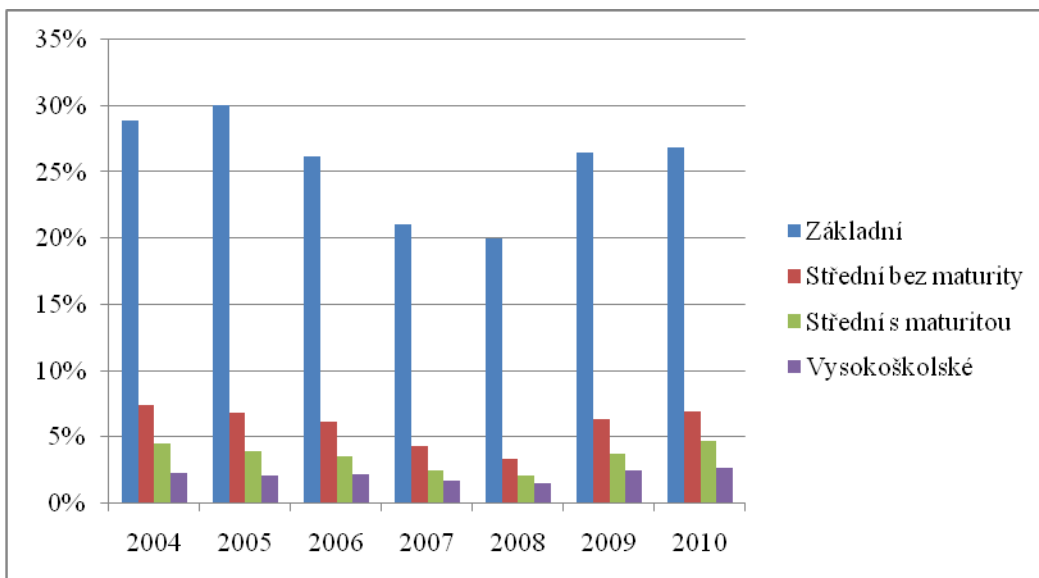
Tab. 5.9: Vývoj míry nezaměstnanosti mužů v %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Základní	28,90	30,01	26,19	21,08	19,94	26,43	26,84
Střední bez maturity	7,35	6,77	6,13	4,31	3,28	6,26	6,90
Střední s maturitou	4,50	3,91	3,46	2,42	2,05	3,70	4,66
Vysokoškolské	2,22	2,06	2,16	1,62	1,50	2,47	2,62

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS [online].

Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3115-11> [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Pro názornější představu dosažených výsledku je použito grafického zpracování na obrázku 5.10, které demonstruje výše učiněná tvrzení, tedy střední závislost u mužů v rámci míry nezaměstnanosti a dosažené úrovně vzdělání.

Obr. 5.10: Míra nezaměstnanosti mužů v rámci dosaženého vzdělání

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS [online].

Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3115-11> [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Stejnou modelaci na základě dat uvedených v tabulce 5.10 lze provést i pro ženy. Opět hodnoty vykazují klesající míru nezaměstnanosti na základě zvyšujícího se vzdělání. Otázkou však je, zda těsnost závislosti je stejná jako u mužů. K ověření poslouží opět regresní analýza, tedy jednoduchý lineární model. Provedená analýza znovu potvrdila závislost mezi mírou nezaměstnanosti (vysvětlovaná proměnná) a úrovní vzdělání (vysvětlující proměnná), přičemž hodnota závislosti, vyjádřená znovu indexem determinace, nabývá výše 87,16 %. Uvedená hodnota tedy vyjadřuje silnější těsnost závislosti, tj. oproti mužům je závislost mezi mírou nezaměstnanosti a úrovní vzdělání přibližně o 17 procentních bodů vyšší. Tvar lineárního modelu v rámci regresní analýzy pak nabývá podoby $Y = 26,245 - 6,46134 x$, z čehož vyplývá, že každá vyšší úroveň vzdělání snižuje u žen míru nezaměstnanosti přibližně o 6,5 %.

Závěrem lze tvrdit, že díky slabší závislosti mužů mezi proměnnými je tedy vyšší vzdělání pojišťuje lépe než ženy, které vykazují silnější těsnost závislosti mezi sledovanými proměnnými.

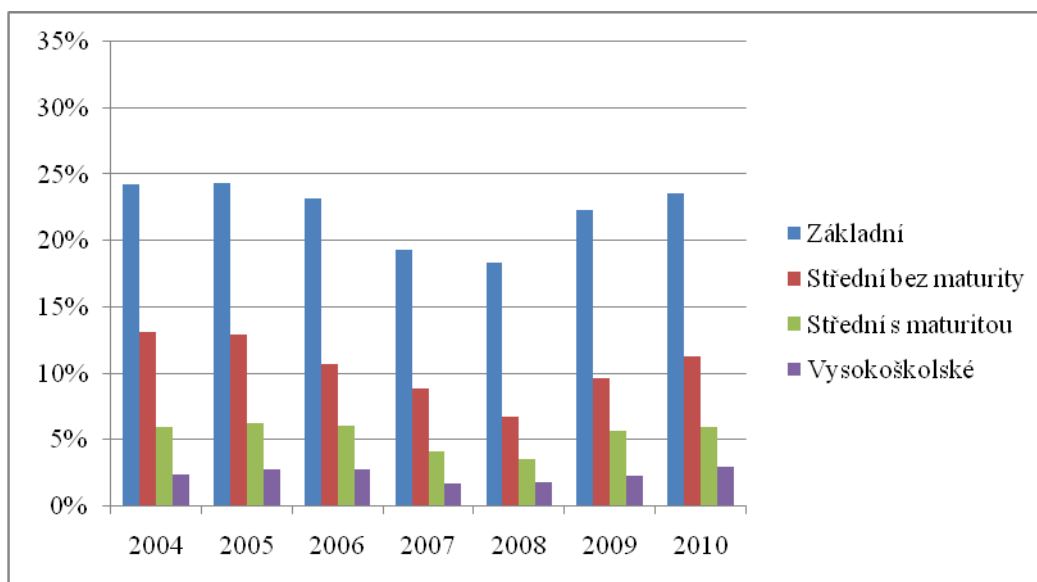
Tab. 5.10: Vývoj míry nezaměstnanosti žen v %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Základní	24,20	24,38	23,20	19,30	18,38	22,28	23,60
Střední bez maturity	13,16	12,92	10,70	8,90	6,70	9,60	11,30
Střední s maturitou	5,91	6,21	6,09	4,08	3,52	5,66	5,94
Vysokoškolské	2,32	2,72	2,73	1,68	1,82	2,31	2,95

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS [online].

Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3115-11> [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

Výše uvedené závěry jsou patrné i z grafického zpracování na obrázku 5.11. Silnější závislost mezi proměnnými u žen tedy vede k tomu, že v rámci vyšších úrovní vzdělání trpí vyšší mírou nezaměstnanosti než muži, tzn. že je vyšší vzdělání pojišťuje méně než muže - nejvíce tuto skutečnost pocítují ženy na obou úrovních středoškolského vzdělání. Pouze u základního vzdělání je patrná nižší míra nezaměstnanosti než u mužů. Tento fakt lze vysvětlit tím, že ženy této nízké úrovně vzdělání mohou sehnat práci jako úklidové pracovnice či podřadnější pracovní síly. Tím pak mohou přispívat k procentuálně nižším hodnotám v rámci nezaměstnanosti.

Obr. 5.11: Míra nezaměstnanosti žen v rámci dosaženého vzdělání

Zdroj: Czso.cz, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS [online].
Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3115-11> [vid. 2011-02-10]. Vlastní zpracování.

5.6 Analýza komparace vzdělání a míry pojistitelnosti

Prostřednictvím této kapitoly se zhodnotí vzdělání podle jednotlivých úrovní a jeho schopnost pojistit jedince proti sociálnímu riziku, tedy nezaměstnanosti. Analýza prostřednictvím hypotéz je rozdělena do čtyř částí. Šetření se nejprve zaměřuje na základní vzdělání, poté na středoškolské vzdělání a v závěru na vzdělání vysokoškolské. Předmětem analýzy je, která úroveň vzdělání pojišťuje lépe muže a která ženy. Primárními daty pro následující analýzy jsou hodnoty uvedené v tabulkách 5.9 a 5.10.

V rámci analýzy základního vzdělání byla nastavena tato kritéria:

- Nulová hypotéza: základní vzdělání pojišťuje obě pohlaví srovnatelně;
- Alternativní hypotéza: základní vzdělání pojišťuje lépe ženy;
- Hladina významnosti 5 %.

Provedená procedura přinesla následující zjištění. Hodnota P-value nabývá výše 0,0324612. Je tedy menší než nastavená hladina významnosti 0,05, což znamená, že na základě dosažených výsledků je zamítnuta nulová hypotéza a přijímána alternativa. Na 5% hladině významnosti bylo tudíž dokázáno, že vzdělání základní úrovně pojišťuje lépe ženy než muže, což se na trhu práce projevuje nižší mírou nezaměstnanosti.

Pro analýzu středoškolského vzdělání bez maturity byla nastavena tato kritéria:

- Nulová hypotéza: středoškolské vzdělání pojišťuje obě pohlaví srovnatelně;
- Alternativní hypotéza: středoškolské vzdělání bez maturity pojišťuje lépe muže;
- Hladina významnosti 5 %.

Na základě získaných výsledků lze provést následující tvrzení. Vzhledem k tomu, že vypočtená hodnota P-value 0,000387419 je opět menší, než zvolená hladina významnosti

0,05 dochází k zamítnutí nulové hypotézy a přijímání hypotézy alternativní. Tím tedy bylo na 5% hladině významnosti dokázáno, že středoškolské vzdělání bez maturity prokazatelně pojišťuje na trhu práce lépe muže než ženy.

Pro komparaci středoškolského vzdělání s maturitou byla nastavena tato kritéria:

- Nulová hypotéza: středoškolské vzdělání pojišťuje obě pohlaví srovnatelně;
- Alternativní hypotéza: středoškolské vzdělání s maturitou pojišťuje lépe muže;
- Hladina významnosti 5 %.

Pro konstrukci závěrů opět vycházíme z hodnoty P-value. Její výše je 0,00325483, tedy opět nižší než nastavená hladina významnosti 0,05. Lze učinit stejný závěr jako v předešlém šetření na základě přijetí alternativní hypotézy, tj. že i středoškolské vzdělání zakončené maturitou pojišťuje na trhu práce znovu lépe muže než ženy.

Komparace vysokoškolského vzdělání a nastavená kritéria:

- Nulová hypotéza: vysokoškolské vzdělání pojišťuje obě pohlaví srovnatelně;
- Alternativní hypotéza: vysokoškolské vzdělání pojišťuje lépe muže;
- Hladina významnosti 5 %.

Závěrečná analýza přinesla hodnotu P-value ve výši 0,141101. Nelze tedy učinit jednoznačný závěr, neboť na 5% hladině významnosti se nulová hypotéza nezamítá a nepřijímá hypotéza alternativní. Lze tedy konstatovat, že vysokoškolské vzdělání nepřináší výhodu pro jedno či druhé pohlaví. Ženy i muže tato úroveň vzdělání pojišťuje na trhu práce srovnatelně.

Na základě provedených analýz a získaných dat z jednotlivých hypotéz lze učinit následující závěrečná tvrzení. Vzhledem k tomu, že byla prokázána závislost jak u mužů, tak i u žen na míře nezaměstnanosti a úrovni vzdělání, pozornost byla zaměřena na jednotlivé úrovně vzdělání s ohledem na samotnou pojistitelnost jedinců. První analýza přinesla výsledek, který poukazuje na vyšší pojistitelnost základního vzdělání žen než mužů. Tento fakt lze připsat skutečnosti, že ženy s tímto vzděláním nejčastěji pracují jako

úklidové pracovnice či jiné pomocné síly této úrovně. Snáze tak získají v tomto směru práci než stejně vzdělání muži.

Při zkoumání do jaké míry pojistí jedince středoškolské vzdělání bez maturity i s maturitou bylo dosaženo výsledků, které vypovídají o skutečnosti, že v obou případech tyto dvě úrovně vzdělání lépe pojišťují muže. Tento závěr lze připsat především síle technických oborů, kde pravděpodobně muži získávají snáze pracovní příležitost než ženy. Procentuální míru nezaměstnanosti jistě budou snižovat v tomto ohledu obory jako nástrojař, mechanik, obchodník, konstruktér a jiné. Tyto pozice zřejmě budou obsazeny především muži. Tímto způsobem lze vysvětlit, proč středoškolské vzdělání hůře pojišťuje ženy, které v hojně míře zastupují spíše obory humanitního zaměření.

Pozoruhodných výsledků bylo dosaženo v rámci zkoumání vysokoškolského vzdělání. Zatímco předešlé úrovně (základní a středoškolské) pokaždé přinesly lepší výsledky v podobě nižší míry nezaměstnanosti pro jedno nebo druhé pohlaví, tak u vysokoškolského vzdělání nelze hovořit o preferenci některého z pohlaví. Tento fakt lze vysvětlit pravděpodobně tím, že jedinci takto vzdělání v podstatě zaujímají podobné pracovní pozice. Příkladem mohou jistě být manažerské posty v různých firmách i odvětvích. Žena může vykonávat vedoucí účetního oddělení a muž například vedoucí obchodního oddělení. Jejich zařazení v rámci hierarchie firmy jistě nelze považovat za rozdílné, což se samozřejmě odrazí i na podobném platovém ohodnocení. Těchto podobných dvojic jistě existuje mnohem více. Týká se rovněž například sektoru školství, kde muž i žena mohou v podstatě vykonávat naprosto identickou pozici. Získaný diplom tedy obě pohlaví pojišťuje srovnatelně.

6 Návrh řešení

Stěžejní problematikou této kapitoly je otázka kvality vzdělání v České republice. Zejména středoškolské a vysokoškolské vzdělání v poslední době čelí neustálé kritice z pohledu nesrovnatelnosti poskytované kvality v mezinárodním měřítku. Pozornost se proto zaměří na důležitost reformy školského systému, kde se vyzdvihnou nejdůležitější hodnoty. Následně dojde k popsání návrhu možného přístupu vedoucího k vyrovnaní kvality vysokoškolského vzdělání v rámci Evropského společenství.

Prvotní fáze reformy by měla být zaměřena na problematiku vnímání školy veřejností jako výchovného institutu. Důležitost spočívá v nastavení určitých pravidel a zásad, která budou striktně dodržována a vyžadována. Hlavním cílem vzdělání by mělo být především osvojení takzvaných klíčových kompetencí. (Varianty.cz) Pojem zahrnuje schopnosti a dovednosti uplatnitelné v praktickém životě. Je důležité, aby si jedinec v rámci vzdělání osvojil především spolupráci ve skupině, zdokonaloval své vyjadřovací schopnosti a umění zastávat svůj názor. Reforma by jednoduše měla směřovat k tomu, aby žák či student více uměl, než jen znal. Pak bude jistě docíleno základního požadavku pracovního trhu, tj. praktické využitelnosti absolventa a jeho schopnost převést své znalosti do řešení reálných problémů.

V celoevropském kontextu by to měly být především školy, které by se měly velkou částí podílet na tvorbě osnov odpovídajícím jejich představě o podobě výuky. České školství by se především mělo přestat bránit vývoji moderní pedagogiky a celkových vzdělávacích systémů. Obranu proti strachu z nového přístupu lze jednoznačně vidět v propracovanější informační strategii, neboť to jsou především média, která mají tu moc dodat tématu patřičnou důležitost a váhu v očích občanů. Bez zájmu veřejnosti nelze očekávat, že reforma dosáhne změn, pro které byla konstruována. Správně nastavená reforma by měla zaručit novou dynamiku společnosti i ekonomice.

Pokud dnešní společnost má být vedena v kontextu „vše pro vzdělání 21. století,“ bylo by vhodné se opět obracet k již dříve mezinárodní komisi UNESCO (Varianty.cz) definovaným cílům a strategickým směrům, tj. zejména zvýšit kvalitu a efektivitu vzdělávacích systémů členských zemí, usnadnit všem přístup ke vzdělání a otevřít vzdělávací systémy širšímu světu.

Princip zvýšení kvality vysokoškolsky vzdělaných jedinců lze popsat následujícím procesem: Současné vysokoškolské instituce by měly nejprve upustit od zvýhodňování v podobě nevyžadování přijímacího řízení. Požadavky na přijetí by měly být v principu shodné a nemělo by docházet k zvýhodňování určité skupiny studentů. Navrhované řešení by mělo být v duchu přesvědčení, že kvalitní školu nevytvářejí pouze dobří kantoři, ale ve stejné míře i dobří studenti, proto je nejdůležitějším aspektem jejich motivace. Prostředek, který lze považovat jako pojítko mezi zvýšením kvality a současnou motivací studentů, lze spatřit ve standardně používaném kreditním systému. Ovšem nový kreditní systém by zaznamenal hned několik modifikací. V první řadě se návrh soustředí na minimální počet kreditů. Většina vysokých škol již pracuje s tímto požadavkem, ale pouze v prvních ročnících bakalářského studia, poté své studenty nechává volně procházet kreditním systémem s možností opětovného zapsání předmětu do následujícího ročníku, či jednoletého bezplatného prodloužení studia. Nový návrh se dotýká požadované hranice kreditů s návazností na platbu školného.

Pokud současné systémy pracují s hranicí 10 kreditů pro zimní semestr zaručující postup do další fáze, modifikace by se odrazila nejen ve zvýšení úrovně, ale také v návaznosti na předměty. Představu lze popsat následujícím způsobem: Student je povinen získat do konce zkouškového období za 1. semestr 20 kreditů z celkových 30, tato úroveň zaručí bezplatný průběh studia. Ovšem bude-li se student nacházet v rozmezí 10 až 19 kreditů, bude mu vyměřeno školné dle určitých zásad, přičemž vazba mezi počtem kreditů a vyměřeným školným by fungovala na principu nepřímé úměry. Pokud student získá méně než je stanovena výše kritické hranice, tedy 10 kreditů, je automaticky vyloučen z databáze studentů. Vedle hranice kritické (10 kreditů) a přijatelné (20 kreditů) by studium dále ovlivňovaly tzv. předměty podmiňující a návazné, přičemž podmiňující předmět je ohodnocen vyšším počtem kreditů než předměty ostatní a je zakončen pouze ústní zkouškou. Návazný předmět se dotýká výhradně výuky cizích jazyků, kde bez předešlého úspěšného ukončení v jednom semestru, student nemůže být přijat na úroveň vyšší. Nový systém by i nadále počítal s již zavedeným prospěchovým stipendiem působícím jako jedna ze složek motivačního plánu pro studium.

Výše nastíněný přístup by se ovšem nedotýkal pouze prvního ročníku tříletého studia. Nová koncepce přístupu k vysokoškolskému vzdělání by studenta provázela po celou dobu

jeho studia. Princip této modelace lze též vyjádřit jako „bonus – malus systém.“ Rámcově je jedinec trestán v podobě platby školného za skluz či zaostávání za řádným harmonogramem a naopak oceněn zajímavým stipendiem podmíněným striktními požadavky za nadstandardní výsledky. O výměře školného v rámci nesplnění standardní úrovně požadavků by byl student vždy informován prostřednictvím elektronického informačního systému, který je v dnešní době hojně a s oblibou využíván.

Další změna by byla provedena i v otázce bezplatného prodloužení délky studia. V současnosti systém umožňuje ke každému stupni vysokoškolského vzdělání využít rok studia navíc. Pokud lze nový výše popsany systém považovat vzhledem k veškeré odchylnosti od současného průběhu studia za přísný, tak v rámci zachování podstaty nového přístupu i zde by se jedinec potýkal s nemalými požadavky. V tomto případě by student musel při prodloužení studia zaplatit paušálně stanovenou výši řádově v tisících za semestr, aby mu byl umožněn zápis do systému a dále by musel úspěšně absolvovat nejen předměty z řádného studia, ale navíc by čelil povinnosti si zapsat další volitelné předměty v celkové hodnotě minimálně 10 kreditů. Tímto způsobem lze předejít situacím, kdy jedinec má povinnost si splnit v rámci prodloužení jen povinné předměty z předešlého ročníku. Tato podmínka jistě zaručí další způsob motivace k řádnému plnění daných povinností.

Od takto stanoveného systému lze očekávat jednak pozvednutí úrovně vysokoškolského vzdělání a jeho přiblížení k mezinárodní úrovni, ale také příliv finančních prostředků dále využívaných především v rámci školních projektů a výzkumů. Lze také očekávat, že díky novým projektům, na které by škola již nepotřebovala získávat dotace od jiných institucí, by se vzdělání mohlo opět o krok přiblížit bádání a vědění. Do výběru by se vždy dostali pouze ti nejlepší studenti, kteří by možnost zkoumání a objevování měli za jakousi odměnu za výborné výsledky vedle prospěchových stipendií.

Ve shrnutí za základní stavební pilíře možné podoby reformy školství by byly považovány dokonalé informační strategie s cílem získání zájmu široké veřejnosti, reálnému trhu se přibližující osnovy učiva a průhledný, i když obtížnější kreditní systém vysokých škol. Pokud je cílem učinit české vzdělávací systémy více hodnotnými, je zapotřebí je také učinit strategicky obtížnějšími. Od vize odstranění podprůměrných studentů a získání tak

většího prostoru pro studenty nadané lze očekávat nejen zvyšování kvality, ale také navrácení úcty vzdělávání jako takovému.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo v rámci tématu vzdělání jako pojistka proti sociálním rizikům prozkoumat roli a účinnost vzdělání v kontextu pracovního trhu. Stěžejním úkolem bylo šetření závislosti míry nezaměstnanosti na dosažené úrovni vzdělání, přičemž analýzy byly vždy rozděleny podle pohlaví. Provedená šetření prokázala rozdílnost pojištění v rámci jednotlivých stupňů dosaženého vzdělání. Dále provedená analýza poukazuje, že základní vzdělání lépe pojišťuje ženy, středoškolské vzdělání obojího typu jak bez maturity, tak s maturitou, pojišťuje lépe výhradně muže. Pouze vysokoškolská úroveň vzdělání nepřináší privilegium pro jedno či druhé pohlaví.

Dané závěry v sobě odrážejí především spojitost mezi pohlavím a výběrem oboru vzdělání, které je pro ně typické. V rámci neustálého vývoje techniky a společnosti samotné je možno soudit, že tento fakt rozdílnosti lze asi jen stěží zcela eliminovat. S určitou dávkou nadsázky asi nelze v budoucnosti očekávat, že ženy budou více přáhnout po vzdělání v rámci technických oborů, jako například strojař a klempíř, než po humanitních směrech. Technické obory spíše i nadále zůstanou výsadou převážně mužské části populace.

Pokud je ovšem upuštěno od pohledu míry pojistitelnosti jednotlivých úrovní vzdělání v kontextu obou pohlaví, bylo rovněž v rámci spolupráce s Českým statistickým úřadem dosaženo závěru, že otázka sekundárního či terciálního vzdělání by neměla být brána na lehkou váhu. Jedinec by měl každé své rozhodnutí pečlivě zvážit, neboť bylo prokázáno, že vyšší vzdělání se výrazně odráží na konkurenceschopnosti jednotlivce. Důležitou roli hrají i dílčí faktory, avšak impulsem pro širší možnosti na trhu práce bývá vlastnictví titulu a jiných dokumentů potvrzujících vyšší úroveň vzdělání a praktických zkušeností.

V současné době pod tíhou kritiky nízké úrovně českého školství, by prvotním zájmem zřejmě neměla být otázka nerovného přístupu pojistitelnosti v rámci různých úrovní vzdělání, nýbrž přiblížení kvality učiva a množství získaných praktických informací k mezinárodnímu standardu. Zjednodušeně docílit toho, aby v porovnání například s britskými studenty nebyl český absolvent vnímán jako méněcenný. V rámci racionality uvažování by systém nejprve měl řešit otázky tzv. základního stavebního kamene a až poté se zabývat vrcholem pyramidy.

Učivo vyšších úrovní by mělo cíleně směřovat k uplatnitelnosti především v rámci reálného trhu. Dnešní systém klade velký důraz na podstatu učiva samotného, ovšem otázkou je, do jaké míry je též kladen důraz na schopnost se získanými poznatky zacházet. V rámci tvoření vzdělanostní společnosti i v budoucnu by rozvoji vzdělání měla být věnována náležitá pozornost nejen proto, že mu náleží klíčové místo mezi faktory stimulačnými ekonomický růst, ale také posiluje konkurenceschopnost jedince, jež se v konečné fázi odráží na jeho sociální úrovni. Zásada rovného přístupu ke vzdělání a otevření vzdělávacího systému širšímu světu by měla být premisou vůdčí.

Pokud by v dnešních podmínkách měla být konstruována reforma školství, jejímž předním zájmem bude zvýšení kvality úrovně vysokoškolského vzdělání, pozornost by jistě měla být zaměřena nejen na potřebnou selekci studentů, ale také na vnímání vysokoškolských institucí v obecné rovině. Myšlenka spočívá v rozdělení studia do dvou základních větví. První větev představující studium praktického zaměření, jež by nabízely fakulty strojní, textilní, ekonomické, právnické a podobně, by cíleně shromažďovaly ty studenty, kteří prahnou pouze po pětiletém studiu, získání diplomu a odchodu na pracovní trh. Cílem jejich studia není přínos prostřednictvím bádání v rámci studovaného oboru. Své studium vnímají jen jako nadstavbu a vylepšení výchozí pozice. Smysl nevidí v celoživotním vzdělávání, nýbrž v získání vůdčích pozic a dosažení požadované sociální úrovně v rámci vysokého finančního ohodnocení. Tyto studenty musejí vyučovat především praktici, aby v rámci jejich studia nebylo hovořeno o plýtvání času kantory, jejichž potenciál je v předávání informací formou bádání.

Druhá větev by představovala studium založené na bádání a zkoumání. Studenti působící na těchto fakultách jsou zastánci celoživotního vzdělání. Jejich cílem není vůdčí pozice na pracovním trhu, ale rozvíjení svých znalostí a na základě zkoumání hranice v rámci studovaného oboru posouvat dál. Tito studenti by měli být vedeni především vědci, kteří své poslání vidí v předávání získaných zkušeností z celoživotního vzdělávání. Od studentů prahoucích po vědě a výzkumu lze očekávat celosvětově uznávané přínosy. O kvalitě jejich studia pak jistě v mezinárodním měřítku nemůže být pochyb, zatímco podpora kvality první větve univerzit by musela být podpořena například strategicky propracovanějším kreditním systémem. Cílem nového myšlení by měla být otázka postoje, zda vzdělání chápat jako pojistku či jistotu nebo jako svou investici do budoucnosti.

Seznam použité literatury

Citace

CROZET, Y.; BOLLIET, D., 2000. *Les grandes questions de la société française*. 1 st ed. Paris: Nathan, 2000. ISBN 978-22-0034-229-6.

CZESANÁ, V., 2005. Proč se u nás dospělí málo vzdělávají: bariéry nebo výmluvy [online]. Dostupné z:

http://old.nvf.cz/observatory/cvks_dokumenty/vzdelavani_dospelych.pdf [vid. 2011-11-15].

ČSÚ, 2011. Česká republika od roku 1989 v číslech. Vzdělání obyvatelstva ve věku 15 a více let podle výsledků výběrového šetření pracovních sil [online]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0104.pdf [vid. 2012-02-06].

ČSÚ, 2011. Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil [online]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011 [vid. 2012-02-06].

DEGENNE, A.; FORSÉ, M., 2004. *Les réseaux sociaux*. 2 nd ed. Paris: Armand Colin, 2004. ISBN 978-22-0026-662-2.

GRANOVETTER, M., 1995. *Getting a Job. A study of Contacts and Careers*. 2nd ed. Chicago: The University of Chicago Press, 1995. ISBN 0-226-30581-3.

HOLANOVÁ, T., 2011. Magisterské studium bude jen pro ty nejlepší. Ústí nad Labem: Severotisk s.r.o., 2011, roč. XXII/35, č. 35, s. 44-46. ISSN 0862-6634.

KELLER, J. Nová sociální rizika [online]. Dostupné z:

http://accendo.cz/wp-content/uploads/Keller_NSR.pdf [vid. 2012-01-01].

KELLER, J., 2006. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 118 s. ISBN 80-86429-39-3.

KELLER, J., 2011. *Tři sociální světy*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. 211 s. ISBN 978-80-7419-044-5.

KELLER, J.; TVRDÝ, L., 2008. *Vzdělanostní společnost*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. 183 s. ISBN 978-80-86429-78-6.

KOŠÍKOVÁ, V., 2011. *Psychologie ve vzdělání a její psychodidaktické aspekty*. 1. vyd. České Budějovice: Protisk s.r.o., 2011. 272 s. ISBN 978-80-247-2433-1.

- LIESSMANN, K. P., 2008. *Teorie nevzdělanosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 127 s. ISBN 978-80-200-1677-5.
- MALÝ, M. a Z. BOČAROVÁ., 2011. MBA a měnící se potřeby praxe. Ústí nad Labem: Severotisk s.r.o., 2011, roč. XXII/35, č. 35, s. 44-46. ISSN 0862-6634.
- MARŠÍKOVÁ, K.; ŠVERMOVÁ, P.; URBÁNEK, V., 2010. *Návratnost investice do vysokoškolského vzdělání: komparace očekávaných a reálných výdělků II*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7372-697-3.
- PALATA, L., 2011. Snížení počtu a kvality vysokoškoláků, další zločin ministra Dobeše. Lidové noviny [online]. Dostupné z: <http://www.finmag.cz/cs/finmag/kaleidoskop/snizeni-poctu-a-kvality-vysokoskolaku-dalsi-zlocin-ministra-dobese/> [vid. 2011-03-15].
- PATOČKA, J., 1997. *Filosofie výchovy*. 1. vyd. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1997. 65 s. ISBN 978-80-8603-933-6.
- PAUGAM, S., 2005. *Les formes élémentaires de la pauvreté*. 1 st ed. Paris: P.U.F., 2005. ISBN 2-13-051709-9.
- SOCIOLOGIE.CZWEB.ORG. Co je to sociologie [online]. Dostupné z: <http://www.sociologie.czweb.org/> [vid. 2012-01-06].
- STRAKOVÁ, J.; MATĚJŮ, P.; VESELÝ, A., 2010. *Nerovnosti ve vzdělání*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. 495 s. ISBN 978-80-7419-032-2.
- TRHLÍKOVÁ, J., 2009. Strategie získání zaměstnání absolventů středních a vyšších odborných škola jejich postoje k práci [online]. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2009. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/StrategziskzamestabsSOSaVOS_2009_prowww.pdf [vid. 2012-01-01].
- ZÁKON O MZDĚ, 1992. Zákon č. 1/1992 Sb., Zákon o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku [online]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/mzda/cast2.aspx> [vid. 2012-02-06].
- ZÁKON O ZAMĚSTNANOSTI, 2004. Zákon č. 435/2004 Sb., Zákon o zaměstnanosti [online]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zamestnanost/cast1.aspx> [vid. 2012-02-06].

ZÁKONÍK PRÁCE, 2006. Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce [online]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakonik-prace/cast1h4.aspx> [vid. 2012-02-06].

VARIANTY.CZ, 2006. Reforma školství v České republice [online]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/reforma-prirucka.pdf> [vid. 2012-03-21].

WOLF, A., 2002. *Does Education Matter?* 1 st ed. London: Penguin Books, 2002. ISBN 978-01-4028-660-1.